

בירור הלכה

שמדינא דגמ' היה מתאכל אכלות גמורה כדין כל המתאכל עליו אכל האידנא אינו נוהג אכלות כיון שאינו פסול לעדות עם המת. והנה צאמת לשון הרמ"א שכתב שכל קרובי המת הפסולים לו לעדות מראים קצת אכלות, לא משמע כן, אך י"ל דאח"כ להרמ"א נוהג אכלות אף שני צעני רק שהגר"א צא לחלוק עליו.

והנה צאמת דלהאחרונים דק"ל שהמנהג שכתב הרמ"א הוא ג"כ לכבוד המתאכלים וכו', היה לנו לומר ג"כ דהמנהג הוא רק צאלו שמדינא היו מתאכלים אכלות גמורה, שהם נוהגים האידנא מקצת אכלות, אכל קרובים שהם רק פסולי עדות של המת אין צריכים להתאכל, שהרי חזינן שצמה שקרובי המת מתאכלים אין צו כבוד למתאכלים, דאח"כ למה מדינא דהש"ס לא היו ג"כ כל קרובי המת הפסולים לו לעדות מתאכלים לכבוד המתאכלים. וצאמת שכבר הרגיש בזה צפנים מאירות, ומכאן זה כתב דהמנהג האידנא יש צו צ' דרגות, דעיקר המנהג הוא צאמת רק צאלו שהיו מתאכלים מדינא צאכלות גמורה, רק כיון שאין נוהגים האידנא צאכלות גמורה הנהיגו שאפילו אותם שלא היו צריכים להתאכל עמו מדינא דהש"ס ינהיגו גם הם קצת אכלות לכבוד המתאכלים [והיינו דצאמת אף צאכלות של כל הקרובים פסולי עדות של המת יש קצת כבוד למתאכלים, אלא שבזמן חז"ל לא חיקנו אכלות בשביל אותו מעט הכבוד שיש בזה, אלא מצד המנהג נהגו להתאכל אף משום כבוד מועט זה], והבאנו דבריו בעמ"ד ס"ק מ"ב. ועפ"י כתב נפק"מ לדינא צין אלו שהיו מתאכלים מדינא צאכלות גמורה, לצין אלו שהם רק קרובים פסולי עדות עם המת, ע"י ד"ס ס"ק מ"ט [ועי' עוד ד"ס ס"ק נ"ו מש"כ בשם המשא"ת צנימין לחלק צין אלו שהיו נוהגים מדינא דגמ' צאכלות גמורה וצין אלו שהם רק קרובים פסולי עדות עם המת, ולפמשינ"ת יסוד דבריו הוא כדברי האחרונים הנ"ל שגם המנהג דהאידנא הוא לכבוד המתאכלים וכמשנ"ת]. אך הגר"א - לפי פירוש זה שכתבנו בשם הגרשו"א ז"ל - חולק על זה, וס"ל דצאמת רק אלו שהיו נוהגים אכלות מדינא הם נוהגים אכלות עכשיו, אלא שאר קרובים שהם רק פסולי עדות אין צריכים לנהוג האידנא צאכלות כלל שאין צוה משום כבוד המתאכלים כדחזינן מהא דהיה נהוג בזמן הש"ס.

ומ"מ בעיקר דברי הגרשו"א לכאורה אין דבריו מוכרחים, דהא יש לפרש כוונת הגר"א כמשנ"ת לעיל שצא לפרש דברי הרמ"א למה צמנהג שנוהגים האידנא אינו מן המתמיהים וכמשנ"ת. ואפשר דמה שהכריחו להגרשו"א לפרש כן, משום שאין זה מדרכו של הגר"א לפרש דברי השו"ע והרמ"א בדברים כאלו, ואף דלפמשינ"ת לעיל בדרך אחת אשמעינן צוה הלכתא רצחא, שאף לכבוד המת אין להתאכל אכלות גמורה, מ"מ צמסקנת דבריו לעיל נצבאר שאין חולק צוה דודאי אם מתאכל לכבוד המת מותר אף צאכלות גמורה וכפשוטו לשון הרמ"א צסוף הסעיף, ורק צמה שנוהגים האידנא שהוא לכבוד המתאכלים צוה אסור צאכלות גמורה, וזה לא היה הגר"א צריך לחדש, כי אין חולק צוה והוא דבר מצוה מדברי הרמ"א בעצמו, ואין דרכו לפרש דברי הרמ"א. ולכן ס"ל להגרשו"א שכוונת הגר"א לחדש שאין אכלות זו נוהגת אלא צמי שהיה מתאכל מדינא דגמ' וכמשנ"ת.

עוד י"ל דאם כוונת הגר"א לחדש דאף צאכלות שנוהגים האידנא אין לנהוג אכלות גמורה ומי שנוהג כן הוא מן המתמיהים, היה לו לומר כן בקצרה על מש"כ הרמ"א שנוהגים קצת אכלות, היה לו לומר אלא אכלות גמורה היו מן המתמיהים, וי"ע ככ"ו.

והנה ע"י ד"ס ס"ק מ"ו שכתבנו דאף לדעת המתמירים צעני צעני, מ"מ ראשון צשלישי אין נוהג צאכלות. והנה הגר"מ צראנדסארפער שליט"א אמר לי שזה טעות ויש להחמיר אף צראשון צשלישי. ואכתוב המו"מ שהיה לי עם צנו צעני זה.

כמצוה צתרומת הדשן, וכל שהוא לכבוד המת מותר אף אכלות גמורה אף על מת אחר וכדברי הרמ"א צסוף הסעיף וכ"כ על קרובו, רק שלא הנהיגו להתאכל אף על הקרובים רק צמקצת אכלות. ואילו לדברי הגר"א אף צמה שנהגו האידנא רק צמקצת אכלות מותר אכל אכלות גמורה הרי הוא מן המתמיהים. ולדבריו מש"כ הרמ"א צסוף הסעיף דהרואה להחמיר על עצמו להתאכל רשאי היינו דוקא מקצת אכלות.

ופשטות דברי הרמ"א צסוף הסעיף ודאי משמע דאף צאכלות גמורה רשאי, וכהצנת הש"ך, וכך הצין צכנסת הגדולה והוצא צגליון הגרע"א שכתב דמ"מ אינו רשאי לצטל מת"מ וממנות עונה יומי שאין לו אז מנות עונה וכן אין לו איסור ציעול חורה כגון אשה או שיכול ללמוד דברים המותרים רשאי להחמיר אף צאלו]. ואף דמקור דברי הרמ"א הוא משו"ת הרא"ש ושם היתה השאלה לענין מקצת אכלות, אכל למעשה גם אכלות גמורה מותר וכפשוטו דברי הרמ"א, ודוחק לומר שהגר"א יפרש דבריו לא כן, והן אמת שצבאר היטב סק"ד מפרש דברי הרמ"א צסוף הסעיף לענין מקצת אכלות [והצבאי דבריו בעמ"ד ס"ק מ"ו] אכל דברי הרמ"א לא משמע כן.

ואולי י"ל דאח"כ כוונת הרמ"א דמותר אף אכלות גמורה, אלא שהגר"א צא לחלוק עליו, וס"ל דאין רשאי אלא מקצת אכלות אכל אכלות גמורה הרי זה מן המתמיהים.

עוד י"ל דגם הגר"א מודה דכשמתאכל לכבוד המת מותר אף אכלות גמורה, ובהי ציירי הרמ"א צסוף הסעיף, אלא דס"ל דהמנהג שנהגו כל הקרובים פסולי עדות להתאכל אין זה לכבוד המת אלא לכבוד המתאכלים [וכדעת האדני פו שהבאנו ד"ס ס"ק מ"ו, והפנים מאירות שהבאנו ד"ס ס"ק מ"ט ובעמ"ד ס"ק מ"ב, והשיבתי צין שהבאנו ד"ס ס"ק נ"ב], ולכן כתב דזה לא הותר אלא צמקצת אכלות, אכל אכלות גמורה הרי זה מן המתמיהים. ומעתה י"ל שגם דעת הש"ך כן.

אלא דצאמת כנר תמהתי ד"ס ובעמ"ד ולעיל צביה"ל על דברי האחרונים הנ"ל שכתבו שהמנהג שכתב הרמ"א הוא לכבוד המתאכלים שהרי צתרומת הדשן מפורש שהוא לכבוד המת. אך מ"מ כיון דחזינן שצמה מגדולי האחרונים כתבו כן אנו חייבים ליישב דבריהם. וי"ל דמש"כ התרומת הדשן שהוא לכבוד המת הכוונה שמשום כבוד המת נהגו קצת אכלות לכבוד המתאכלים, דאף שהאכלים מוחלים על כבודם, מ"מ משום כבוד המת נוהגים קצת אכלות לכבודם, כי יש צוה גם כבוד המת, ואף שחז"ל לא חיקנו אכלות משום כבוד המת, מ"מ מעצמם נהגו להתאכל קצת לכבוד המת.

ובכתבי הגרשו"א ז"ל על מסכת מכות על דף כ' צ' ראיתי שהצין כוונה אחרת בדברי הגר"א, שכתב צוה"ל: "צשו"ע סימן שע"ד סעיף ו' כתב צזמן הזה הם מוחלים ורק צפסולים לעדות מראים קצת אכלות, ונראה להדגיש צצנן דודו וכדומה פטור, ורק צכה"ג שמתאכל עליהם והם שניים, אלא שאין נוהגים כן כי אם צכה"ג שגם פסולים לעדות, כן מוכח מהגר"א". ונראה מדבריו שם שדעתו כן למעשה.

הנה הוא הצין דכוונת הגר"א שצא לפרש דהמנהג שנהגו להתאכל הוא רק בקרובים כאלו שמדינא דגמ' היו צריכים להתאכל אכלות גמורה, ולכן אף שעכשיו האכלים מוחלים על כבודם, מ"מ נהגו להתאכל מקצת אכלות [וזהו מש"כ הגר"א שכל החילוק צין דינא דגמ' להאידנא, הוא דמדינא היו אכלות גמורה והאידנא הוא רק מקצת אכלות, וזהו כל החילוק, וחו לא מידי, ומי שמדינא היה פטור גם ממנהגא אינו נוהג אכלות].

ומה שכתב הרמ"א שכל פסולי עדות נוהגים אכלות כוונתו שאם מלצד מה שהוא מתאכל עליו [על המתאכל] הוא גם קרוב של המת, אז נוהג מקצת אכלות, ונפק"מ מזה למי שאחי מאציו מתאכל על אמו, שאף

(מז) הפסולים לו לעדות

דברי סופרים

מתאבל, אבל אשתו וזני מתאבלים, עיי"ש. ומ"מ כתב הש"ך שגם באבלות זו, דוקא פסולי עדות מחמת קורבה דשאר, ולא פסולי עדות מחמת קורבה דקידושין, (נו) וכמבואר בסמוך סעיף ו' לענין דין אבלות דכל המתאבל עליו וכו' הנהוג מדינא דגמ'. ומסיים הש"ך דהכי נהוג. וחמיו וחמותו אע"פ דהוי קורבה דקידושין, (נו) צריך לנהוג אבלות כמבואר לעיל. וכן (נח) על אשת אביו או בעל אמו שדיים כמו חמיו וחמותו וכמו שיבאר בסעיף ו'. (מז) הפסולים לו לעדות. וזוהי מחמירין יותר מבזמן שהיו מתאבלין עמהם דלא היה שייך אלא שני בראשון או

אחרת נוהגים אבלות זו. והטעם כזה, משום שבתרומת הדשן מבואר בשם מהר"ם מרוטנבורג שטעם אבלות זו היא לא מפני כבוד המתאבלים (נז) אלא "משום כבוד המת", (נג) וא"כ אפילו אינו צפני המתאבלים צריך להתאבל לכבוד המת. ולפי זה נראה עוד דאפילו אין לו מתאבלים כלל, צריך לנהוג קצת אבלות, דאין זה לכבוד המתאבלים אלא לכבוד המת [אע"פ שיש לדחות וכמ"ש בביה"ל ד"ה ומ"מ נהוג, (נד) אבל כן מסתברא וכמ"ש שם בביה"ל עיי"ש]. ושו"ר בזקן אהרן סי' ס"א (נה) שכתב להדיא שאפילו האבל נמצא בעיר אחרת ולא נודע לו מהמיתה ואינו

עמק דבר

ול"ע. ודעת קדושים כתב דבעינן שיהיו אבלי אבן צריך שימאכלו כי אף אם אין מתאבלים כגון שלא נודע להם, מ"מ משום לא פלוג נהגו הקרובים להתאבל. אבל אם אין אבלי כלל בעולם, אין שייך לא פלוג. ומ"מ מסיק דאף בכה"ג נכון בעיני הבריות לנהוג לזכרון הנפש ולעורר רחמים. ולענ"ד נראה כמ"ש. (נה) אע"פ שלא כתב שמתאבלים מדין כל המתאבל עליו וכו' והיה אפשר לומר שגם הם עצמם היו אבליים כגון שמת בנו, אבל מדבריו לא משמע כן עיי"ש. (נו) וכ"ש הוא, ומה במקום שמתאבלים משום כבוד המתאבלים אינו נוהג היכא שהמת קרוב למתאבל רק בקורבה דקידושין, אע"פ שעם המתאבל עצמו הוא קרוב בקרובה דשאר, היכא שהאבלות היא רק משום כבוד המת לא כ"ש דבעינן שיהיה קרוב עמו בקורבה דשאר. ש"ך. (נו) אע"פ דלעיל איירי לדינא דגמ' שמתאבל עם המתאבל עליו, מ"מ גם מה שנהגו בקצת אבלות מתאבל על חמיו וחמותו, כמבואר מדברי החשובה מאהבה שהביא הפ"ח לענין אשת אביו או בעל אמו וכדבסמוך. וכן מבואר להדיא בדברי לחם הפנים שהבאנו בד"ס ס"ק נ"ז והוצא גם בנחמ"א כלל קס"א סעיף ה'. (נח) כן כתב בשו"ת משו"ב מאהבה ח"א סי' קע"ה, דכיון

שכוונתו למה שכתב שהוא משום כבוד המת. (נז) ולכן כתב הרמ"א ש"קרוצי המת" נוהגים אבלות, אבל קרוצי האבל שאינם קרוצי המת אין מתאבלים. ועי' בהגהות יד שאל, שנסתפק אי צעין קרוב להמת או להאבל, וכתב שהאר"י צוה במק"א בדברי תרומת הדשן, ומשמע מדבריו שמסקנתו דאף קרוב של האבל אף שאינו קרוב למת מתאבל עליו, עיי"ש מה שהביא ממעשה שהיה. ולא ידעתי היכן האריך כזה. אבל מדברי תרומת הדשן והרמ"א משמע להדיא שלא כדבריו, ולהדיא כתב הרמ"א "וכן נוהגין האידנא שלא להתאבל כלל עם המתאבלים". וז"ע. ושו"ר גם דעת קדושים שכתב דבעינן קרובים למת ולא להאבל, אלא שכתב "וכמו שהם שנקטם נוהגים להחמיר גם בשלישי בראשון עם האבל". (נג) וכ"כ דעת קדושים, ודקדק כן מדכתב הרמ"א שהמנהג הוא כל שזוהי הראשונה עד אחר שבת הראשון, דמשמע שנוהגין כן בציפור, ואם נאמר דדוקא צפני האבל אסור, לא היה לו להרמ"א לכתוב כן בסתמא שנוהגים כן כל שזוהי ראשונה. אלא היה לו לומר כלשון הגמ' "נהוג צפניה". (נד) ובהגהות יד שאל כתב דבעינן שיהיו אבליים שקבלו עליהם אבלות באיזה מקום, אבל אין צריך שיהיו באותו מקום,

בירור הלכה

מקומות, וכמבואר בש"ך בשם משאח בנימין שיש כזה עוד מנהגים [וכן מבואר בצאר הגולה ולחם הפנים וכו'] והש"ך מסיק דהכל לפי המנהג כלומר שהמנהג שכתב הרמ"א אינו קבוע אלא הרשות נתונה לשנות מעט המנהג [ע"י מי שראוי לכך] רק העיקר שיעשו איזה אבלות. ומעשה נחזי אכן בדברי רבותינו האחרונים איך הוא המנהג לענין ראשון בשלישי. והנה פשטות דברי הדרישה משמע דדוקא עד שני בשני נוהג אבלות, אבל ראשון בשלישי אינו נוהג עי' ד"ס ס"ק מ"ז. ועל כך השיב החכם הנ"ל, שאין מדברי הדרישה שום הוכחה, דהדרישה לא נחית לפרש כל מי שכלול בפסולי עדות, רק נקט ליור אחד מה שמחמירים מלד המנהג יותר ממה שהיה נוהג מלד הדין, ומנא ושייר. ואין זה נכון. עוד העיר דאולי ס"ל דשני בשני יש בו רבותא טפי מראשון בשלישי ולכן נקט שני בשני דהוי חידוש טפי, וז"ע כזה.

גם החכמ"א כלל קס"א סעיף ה' לא הזכיר רק שני בשני וראשון בשני אבל ראשון בשלישי לא הזכיר, משמע דאינו נוהג כזה אבלות. ועל כך השיב, דאין כוונתו למעט ראשון בשלישי, כי סמך על מה שכתב מחלה שכל קרוצי המת הפסולים לו לעדות מתאבלים, ובכלל זה ראשון בשלישי, ומה שהזכיר שני בשני הוא רק משום שרצה לכתוב חילוק דשני בשני וראשון בשני נוהג יותר אבלות מאשר כשמת חמיו או חמותו וכו' עיי"ש, ולא זכיתי להבין דבריו, שהרי החכמ"א נחית לפרש "שני בשני" "או כן בנו"

הנה בתרומת הדשן כתב שיש גדולים שהורו דאפילו "אותן שהם שלישי ע"פ המת" ועוד יותר מעט" נריכים להתאבל, ובעל תרומת הדשן דחה דבריהם, ומכאן זה למדתי דעת תרומת הדשן דראשון בשלישי אינו מתאבל.

ועל זה העיר שאין זה נכון, דמש"כ התרו"ד "אותן שהם שלישי עם המת" אין כוונתו לראשון בשלישי אלא לשלישי בשלישי, וכן מפרש להדיא בשו"ת חינוך בית יהודה שהעתיק דברי התרומת הדשן "שיש גדולים שהורו אף על שלישי בשלישי ועוד מעט", ועל זה הוא דנחלק עליהם התרו"ד, אבל על ראשון בשלישי רק הוא מודה דמתאבל, דהא הוי פסולי עדות וכפסק הרמ"א בחו"מ. והדברים מוכרחים מתוך דברי התרומת הדשן עצמו, שהרי הטעם שדחה הוראה הנ"ל הוא משום "שאם אתה אומר דאפילו שלישיים מיקרי קרובים א"כ נימא אפילו צדיעיים ואפילו עשיריים ואין שיעור לדבר". ושלישיים משמע שלישי בשלישי, הרי שגם שהנידון הוא רק לענין שלישי בשלישי ולא לענין ראשון בשלישי. ועוד דאם הנידון הוא לענין ראשון בשלישי מאי קשיא ליה דאין לדבר שיעור, הא ודאי יש גבול עד ראשון בשלישי דחשיב פסולי עדות לדעת כמה פוסקים.

והנה אף אם נפרש כוונת התרומת הדשן כדברי החז"י, מ"מ הרי חזינן שעיקר מנהג זה של כל הקרובים פסולי עדות נשתנה בהרבה

(מח) מראים (מט) קצת

דברי סופרים

בשני וכדעת התרומה הדשן ובהכרעת הרמ"א. (מח) מראים קצת אבילות בעצמן. ר"ל שאין זה לכבוד המתאבלים אלא לכבוד המת, וזהו מה שכתב הרמ"א שמראים אבילות "בעצמן" ולא בפני אחרים. (מט) קצת אבילות. ר"ל (ס) שאין מראים אבילות של שבעה רק אבילות שלשים, וגם כזה לא לגמרי כמו שלשים וכמו שיבאר בסמוך. והנה כיון דאבילות זו היא אבילות שלשים (סא) א"כ אף אם בטלה גזירת שבעה באמצע השבוע, כגון שהיה רגל שמצטל גזירת שבעה (סב) מ"מ כיון שעדיין חייבין בגזירת שלשים, יש להם להראות קצת אבילות עד אחר השבת. ומ"מ כתב בפנים מאירות (ח"צ סי' מ') להכריע, דאזתן הקרובים שמן הדין היו חייבין להתאבל ממש כדאמרינן כל שאמה

ראשון בשני, ועכשיו נוהגים אפילו שני בשני [דרישה]. (נט) אבל שלישי בראשון אינו מתאבל [תרומת הדשן]. והנה אם ואחיו בין מן האם בין מן האב הוא ראשון בראשון. ובני נביהם זה עם זה הוא שני בשני. ובני נביהם זה עם זה שלישי בשלישי. אבל וכו' הוא ראשון בראשון. ואב עם בן בנו הוא ראשון בשני. אבל עם בן בן בנו הוא ראשון בשלישי. והנה בתרומת הדשן הביא שיש נוהגים שגם מי שהוא שלישי עם המת צריך לנהוג באבילות זו [וכ"כ בלחם הפנים שכן נוהגים]. ובמשאל בנימין הביא שיש מחמירין אפילו שלישי בנביעין. והתרומת הדשן דחה דבריהם. וכתב הש"ך בשם משאל בנימין דהיינו דנהוג בחומרות אלו נהוג, אבל היכא דלא נהוג אין להראות אבילות רק הפסולים לעדות דהיינו עד שני

עמק דבר

שכתב בדחושן משפט סי' ל"ג מבואר איהו פסולין לעדות. ומדקחם ולא פירש משמע דכל מה שמבואר שם שפסול לעדות הוא מתאבל עליו ואינו מוכרח וכו'. (ס) תרומת הדשן. (סא) פנים מאירות ח"צ סי' מ' [והוצא בפ"ח] ע"ש. (סב) בפנים מאירות שם משמע דס"ל שטעם המנהג שנוהגים גם היום להראות קצת אבילות, הוא דכיון דלדין הש"ס צריך להתאבל עמו, לכן עכשיו שאין מתאבלים עמו קבעו מנהג זה להראות קצת כבוד להתאבלים, וכיון שאין נוהגים באבילות ממש הנהיגו שאפילו אוחס שלא היו צריכים להתאבל עמו מדינא דהש"ס ינהיגו גם הם קצת אבילות לכבוד המתאבלים. ועל פי זה כתב גם הכרעתו זו. אבל דבריו תמוהים, דמנהג זה שכתב הרמ"א לאו מפני כבוד המתאבלים הוא אלא משום כבוד המת וכמ"ש

דמדינא דגמ' מתאבל עמו לכן גם עכשיו שאין נוהג דבר זה יש לנהוג קצת אבילות ע"ש. ועי' בסעיף ו' שיש לפקפק על עיקר דבריו שכתב שמעיקר הדין היה צריך להתאבל עמו, ולפי זה גם עכשיו אין צריך להראות אבילות, וכו'. (נט) נראה דאף לפי מה שפסק הרמ"א בחו"מ סי' ל"ג שגם שלישי בראשון פסול לעדות, היינו רק מצד חומרא, דלענין עדות יש להחמיר, אבל לענין מנהג אבילות זה אין להחמיר כזה. ועוד דכיון דתלוי רק במנהג הרי לא נהגו אלא שני בשני ולא יותר, וכמ"ש התרומת הדשן. ועדיין צ"ע שהרי בלחם הפנים כתב שנוהגים שאף שלישי בראשון נוהג אבילות. וכן כתב בדעת קדושים שכן נוהגים. [גם באבל השטים כתב דמשלישי בשני ואילן אין להראות אבילות כלל היכא דלא נהוג הא שלישי בראשון נוהג אבילות]. גם צ"ע בדברי הש"ך

בירור הלכה

למעשה חולק התרומת הדשן על כל דבריהם, אף לענין ראשון בשלישי. וקצת ראיה לזה, דהנה בלקט יושר (עמוד 91) [שהיה תלמידו של בעל תרומת הדשן] משמע דראשון בשלישי לא הוא פסולי עדות, שהרי כתב שם מנהג ניאושטט שיש חילוק בין קרובים פסולי עדות שמתאבלים הם ונשותיהם עמהם, ובין קרובים שאינם פסולי עדות שמתאבלים הם אבל לא נשותיהם, והאזינו של אינם פסולי עדות כתב לענין ראשון בשלישי, הרי דראשון בשלישי לא הוא מכלל פסולי עדות [והנה מנהג ניאושטט היה כדעת הגדולים שהורו שאף אם אינם פסולי עדות נוהגים אבילות, ולכן נהגו אבילות אף בראשון בשלישי אלא שעשו חילוק לענין נשותיהם, ובהו חולק עליהם תרומת הדשן וקיימ"ל כוותיה]. ואף דודאי אין כל זה מוכרח אף אם נאמר שבעל תרומת הדשן סובר דראשון בשלישי הוא פסולי עדות מ"מ גדולי ניאושטט סברו דאינם פסולי עדות, אף מ"מ פשטות דברי לקט יושר משמע שכן הוא הדין שראשון בשלישי לא הוא פסולי עדות. ראף שהרמ"א בחו"מ כתב שראוי להורות דראשון בשלישי פסול, אין כוונת הרמ"א להכריע לדינא דהוא פסול, אלא כלשונו שכן ראוי להורות, לחוש לדעה זו, אבל באבילות לא החמירו כזה, ובפרט אם בדורות הקודמים ג"כ לא נהגו אבילות בראשון בשלישי, א"כ אף שאח"כ נחמדה הלכה לחוש למחמירים בראשון בשלישי, אבל המנהג לענין אבילות על מקומו עומד דראשון בשלישי אין מתאבל. אמנם אף אם לא נסכים לזה, ונאמר דדעת תרומת הדשן באמת להחמיר בראשון בשלישי, מ"מ עכשיו נשתנה המנהג וראשון בשלישי אין מתאבלים. ואין להחמיר כזה.

"או בן בחו" דהיינו ראשון בשני, הרי דנחית לפרט שני בשני ושוני בראשון ובדאי אם גם ראשון בשלישי נוהג היה לו להזכיר גם ראשון בשלישי. אלא ודאי דזמנו לא נהגו אבילות זו בראשון בשלישי. וביותר הדבר מפורש בקיטור שו"ע סי' ר"ג סעיף ב' שהעתיק דברי החכמ"א, אלא שהשמיט את מה שכתב החכמ"א בתחלת דבריו את הכלל שכל פסולי עדות עם המת נוהגים אבילות, רק כתב הפרט שני בשני ושני בראשון, דמשמע דוקא אלו, אבל ראשון בשלישי לא, שהרי אין שייך לומר שסמך על מה שכתב בתחלה שכל פסולי עדות וכו', שהרי לא כתב כלל זה. ועל כך השיב החכם הנ"ל, דמאחר שכל הפוסקים כתבו שהכלל כזה תלוי בפסולי עדות אין לנו מכא השמטה בדברי הקיטור שו"ע לבנות דין חדש נגד הפוסקים כולם. ולענ"ד לא זו הדרך, ואין יתכן שבדבר כל כך יסודי ישמיט עיקר הדין, אלא ודאי מבואר מדבריו דראשון בשלישי אינו נוהג אבילות, ובעל קיטור שו"ע משנתו קב ונקי, ובפרט כגון דא שאין כאן הכרעה בדין, רק בירור דברים אף הוא המנהג ודאי אין לנו אלא דבריו שכן נהגו. ואין צריך להחמיר ביותר מזה, וכמשנ"ת בשם הש"ך שהכל לפי המנהג ואם נשתנה המנהג ממה שכתב הרמ"א הלך אחר המנהג. אמנם גם בעיקר דברי התרומת הדשן, אף דחז"י מפרש דבריו על שלישי בשלישי מ"מ מדברי התרומת הדשן עצמו אין הכרח לזה, דפשטות הלשון שלישי עם המת משמע אף ראשון בשלישי, ומ"מ אוחס גדולים הורו אף על ראשון בשלישי, וזה כלול במש"כ שלישי עם המת [ועוד יותר מעט], ועל זה הוא דהוקשה לו דא"כ אין לדבר שיעור, אבל

(ג) אבילות בעממן (נא) כל (נב) שבע הראשונה דהיינו (נג) עד אחר שבת הראשון * (נד) שאינם רוחנים

00002

אוצר החכמה

דברי סופרים

מתאבלי עליו אתה מתאבלי עמו, כיון שחל עליהם דין שלשים מדינה דהש"ס, ישנו איזה מלבוש (סג) משבת ליו"ט. ואותן הקרובים שמן הדין אינם מתאבלים [רק מכה המנהג שנהגו שכל פסולי עדות מראים קצת אבילות] אל יתאבלו, כיון שכבר נחטטל גזירת שבעה חו לא מחמירין עליהו כיון דלא נזכר אבילות דידהו בש"ס הנו דלא להוסיף עלה. (סד) ופשיטא דאבילות שלא בפני המתאבלים שאינם צריכים לנהוג. ולענין רחיצה נראה כיון שמבואר ברמ"א בסמ"א שצ"ט סעיף ה' שאף לפי המנהג שאסור ברחיצה כל שלשים מ"מ בערב הרגל נוהגים לרחוץ, לכן אף שיש מחמירים בזה אצל הקרובים אין צריכים להחמיר בזה ומוותרים לרחוץ בערב הרגל אחר חפלת מנחה [עי' בד"ס סי' שצ"ט ס"ה ובאו"ח סי' תקמ"ח ס"י]. (נ) אבילות בעצמן. רמב"ם נש"ח שבות יעקב (ח"ג סי' ז"ח) שכשאוחז המתאבלין עמהם מנחמים את האבילים יאמרו בזה הלשון המקום ינחם אתכם ואותנו עם שאר אבלי ציון וירושלים. (נא) כל שבוע הראשונה. (סא) מיום הקבורה. (סו) ולכן אם מת בערב שבת וקברוהו ביום ראשון נוהג אבילות כל אותו שבוע עד אחר השבת. (נב) שבוע הראשונה. ואם מת ברגל ונוהגים האבילים אבילות אחר הרגל, צריכים הקרובים להתאבלי עמהם אחר הרגל, ולא חמירין בזה כיון דאידיחי אידיחי. דאם היה אבילות הקרובים המתאבלים עם האביל מנד שהאבילות חל עליהם, שפיר יש מקום לומר דנכה"ג כיון דאידיחי אידיחי, אצל כיון שאבילות הקרובים אינה אבילות מנד עצמותם, ואין חיוב אבילות עליהם, רק החיוב

עמק דבר

(סו) ערך ש'. וכבר כתבתי שגם המשאח בנימין שכח מיום המיתה הוא לאו דוקא. (סז) תרומת הדשן. (סח) משאח בנימין. (סט) התרומת הדשן כחז רבוחא לענין האיסור, דבין סמוך בין מופלג אסור עד מוצאי שבת. ומשאח בנימין כחז רבוחא לענין הישר שבמוצאי שבת מותר אפילו אם הוא סמוך שהאבילות התחילה רק בסוף השבוע. ונראה דאפילו אם התחילה בשבת [כגון שנחישאו מלקוברו בשבת שאז האבילות מתחלת בשבת]. (ע) ורחיצת פנים לא כחזו, וצ"ע. ומרש"ל בתשובה סי' כ"ז כתב גם רחיצת פנים דיו וכו'. (עא) דעם קדושים, וכמו שהמירו לענין תשעה באב. וכחז שכן נהגו. וטבילה במקוה יכול לטבול בזמן או בפושטין ואם אין לו פושטין רק חמין אסור כמו לענין ח"ב. (עב) ובש"ח שבות יעקב ח"ג סי' ז"ח כתב דכיון שאין אבילות זו מן הדין רק ממנהג אין לנו אלא מש"כ הרמ"א ואין לנו להוסיף עוד דברים האסורים, ולכן כיון שהרמ"א לא כתב דאסור בחספורה מותר להסתפר וליטול צפרנים [ואע"פ שהשואל שאל אם מותר למי שהכבד שערו להסתפר, אצל מדברי השבות יעקב נראה שהמיר אפילו למי שלא הכבד שערו ע"י"ש, ודלא כספר חזון למועד שהביא דברי השבות יעקב דוקא

בחרומת הדשן בשם מהר"ם מרומנובורג. ונוהגים אבילות זו אף שלא בפני המתאבלים וכמשנ"ח לעיל בד"ס סי' מ"ו, וא"כ אין חילוק בין הקרובים שמדינה היו מתאבלים עמו ובין אלו שהם רק פסולי עדות. אף לפמשנ"ח צביה"ל סוף ד"ה ומ"מ נהגו, ע"י"ש, א"ש חילוק זה. (סג) ר"ל שברגל שחל באמצע השבוע ילבוש נגד אחד מבגדי שבת במקום נגד יו"ט. (סד) זהו עוד טעם ור"ל דכיון דאבילות הקרובים היא רק בפני המתאבלים, א"כ כיון דנחטטל גזירת שבעה ואין כאן מתאבלים אין שייך אבילות דקרובים, [דנפסולי עדות צעין בפני המתאבלים שבעה אצל לא בפני המתאבלי שלשים], ומ"מ הקרובים שמדינה היו מתאבלים עמו צריכים להראות קצת אבילות לכבוד המתאבלים כדין שלשים אף שבעה כבר גזירת שבעה דכיון שעדיין האבילים מתאבלים בגזירת שלשים יש להתאבלי קצת בפניהם. (סא) כן כתב בחרומת הדשן. וצ"ע בלשון המשאח בנימין שהוצא בש"ך שכתב "מיום המיתה". וצ"ע. וצ"ל דלאו דוקא נקט והעיקר הוא מיום הקבורה שאז מתחיל האבילות [ולפניו בש"ך יש ט"ס בהעתקה דברי המשאח בנימין שכתב ביום המיתה אצל המשאח בנימין כתוב מיום המיתה. ויש עוד ט"ס בש"ך עי' במ"ב].

בירור הלכה

ולכאורה דבריו צ"ב, דהא אף אם לא נשלם השבעה בשבת, מ"מ לגבי אלו שמתאבלים עמו לעולם היו כנשלם השלשים בשבת, שהרי לעולם אינם מתאבלים רק עד מוצאי שבת, וא"כ נחיר לרחוץ בערב שבת כמו בערב שלשים, וא"כ נפל צדירה כל המנהג שכתב הרמ"א שאין רוחצין עד מוצאי שבת.

* שאינם רוחצים. כתב בהגהות כתב סופר דאם חל יום השביעי בשבת מותר לאלו שמתאבלים עמו לרחוץ בערב שבת, דהא לא החמירו רק כדין אצל חוץ שלשים, וכשחל יום ל' בשבת מותר לרחוץ בערב שבת כמבואר בסי' ח' סעיף ז' ברמ"א, לכן מותר לאלו שמראים קצת אבילות לרחוץ כשיום שביעי נשלם בשבת.

(נה) ואין משנים קצת בגדיהם (נו) כמו בשאר שבת (נד) ויש מקומות שנהגו עוד (נז) להחמיר

החמיר

דברי סופרים

אלו בא להכריע איזה דברים יש לנהוג אצלם ואיזה דברים אין לנהוג, (עג) אצל דברים האסורים בשלשים מדינה כ"ש שיש לנהוג בהם. ולכן אסור (עד) לילך לסעודה אפילו לסעודה מצוה כגון (עה) בריח מילה. וכן אסור (עו) בנטילת כפרנים ותקפורת. (נה) ואין משנים קצת בגדיהם כמו בשאר שבת. ר"ל שאף לכבוד שבת שצריך להחליף בגדיו לכבוד שבת, אפ"ה אין משנים קצת בגדיהם להראות אצלם. (עו) ומ"מ אף בחול יכול לשנות קצת בגדיו וסגי כמה שאינו משנה קצת מבגדיו. והנה בתרומת הדשן כתוב "וגם לא יחליפו בגדיהם" והרמ"א הוסיף חיצת קצת, משום שמבואר בתרומת הדשן שנוהגים כדן אצלם שלשים אצל לא לגמרי כמו בשלשים, ולכן כתב שאין משנים קצת בגדיהם [ב"ח]. (עה) וכן דעת הש"ך. (עט) ולדבריהם מותר להחליף כל בגדיו מבגדי חול לבגדי שבת מלבד הבגד העליון

עמק דבר

כלהם הפנים. (עו) כן נראה לפת"מ ה"כ דהטעם דקאי כמה שאינו משנה קצת בגדים הוא משום שכתב בתרומת הדשן דאין נוהגים כאצלם שלשים ממש וכדבסמך, וא"כ מאי נפק"מ בין חול לשבת. ועוד דאם בחול אסור לשנות כלל, לק"מ מה שהקשו האחרונים על הרמ"א מדברי תרומת הדשן שלא כתב חיצת קצת, דהתרומת הדשן איירי בחול והרמ"א בערב שבת. אלא ודאי דגם הרמ"א איירי אפילו בחול. (עה) ובדגול מרובה כתב שט"ס הוא ברמ"א ואין למחוק חיצת קצת, שהרי בתרומת הדשן ליחא למיזה וזו, והסכים לדברי המשאם בנימין. ולפלא שלא הביא את דברי ה"כ. גם בהגהות אמרי ברוך כתב בדברי ה"כ ולא הביא דבריו. (עט) כן משמע מדברי הש"ך עיי"ש היטב דמשמע מדבריו שכולם מותרים להחליף קצת בגדיהם כמו שכתב במשאם בנימין לענין אותם שאף מדינה אינם מתאבלים עמו עיי"ש, ולענין אותם שאף מדינה אין מתאבלים עמו מבואר במשאם בנימין שמתחילים בגדיהם מלבד הבגד העליון וכן כתב כללם הפנים. (פ) אע"ג שגם המשאם בנימין כתב שכתונת לבנה מותר להחליף לכבוד שבת, וזה ענין אחר דלכבוד שבת מותר להחליף כתונת מפני היזעה, או משום שכשאינו מחליף כתונת היו אצלם נפרהקא וכמ"ש מהרש"ל בתשובה סי' כ"ז וכמו שיבאר בסמך ס"ק פ"ג, אצל בחול אסור. ומדברי הרמ"א ותרומת הדשן משמע שאף בחול סגי כמה שאין מחליף קצת בגדיו. (פא) דעת קדושים סק"י ועיי"ש עוד. ומבואר עוד מדבריו דמותר גם לילך לנשואין, אע"פ שכתב ה"כ שאין הולכין לסעודה, ז"ל דנשואי זנו וזמו כיון שיש מחירים אף לאצל עצמו ליכנס לשמחה וכמשנ"ת בסמך ש"א ד"ס ס"ק מ"א בשם מהרשד"ם ועוד אחרונים לכן אף דשם מחמירין כאן אין להחמיר. וכן בכל דבר שיש בו מחלוקת ויש מחירין אף באצל עצמו מותר לכתולה באצלם וזו.

בירור הלכה

שאנו מחשיבים את היום השביעי כאילו הוא שני ימים, דהא מקצת היום ככולו, ומקצתו השני הוא כמו עוד יום, ולכן ציוס כ"ט הוא כמו יום ל', עיי"ש, ולכן אין זה שייך כאן. אצל הרבה אחרונים חלקו על דברי הרמ"א שם וכתבו דאף היכא דאין שייך לומר דיום השביעי עולה לכאן ולכאן, אפ"ה מותר, דמשום כבוד השבת לא קבלו המנהג שלא לרחוץ כל שלשים, וא"כ גם בנידון דידן מותר לרחוץ בערב שבת, ואפילו אם שם נחמיר כהרמ"א, אצל באלו המתאבלים עמו ודאי יש להקל כדעת אותם אחרונים שם.

נהניד שערין. ועיי"ש מש"כ נגד ספר לחם הפנים שהביא חומרא זו שלא להסחפר שאין לסמוך עליו. עיי"ש. ודבריו תמוהים מאד, חדא, דא"כ למה אסור ברחיצה הרי איסור רחיצה בשלשים הוא רק מגזירת חספורה ואם חספורה מותרת למה אסור רחיצה. ועוד שהרי ה"כ כתב להדיא שאם ברחיצה שהוא מנהג אסור כ"ש דברים האסורים מדינה, ומכאן זה אסור ליכנס למשחה, וא"כ ה"ה דאסור בחספורה ונטילת כפרנים. וז"ע אם אפשר לסמוך בזה על דברי השבות יעקב מנד דהלכה כדברי המיקל באצל שהרי כל האחרונים למדו בק"ו דאסור ליכנס לשמחה הרי דלא ס"ל כדברי השבות יעקב שאין לך בו אלא מש"כ הרמ"א, וא"כ כ"ש שאסור בחספורה משני הטעמים הנ"ל, חדא שהוא אסור מדינה באצל, ועוד שהרי איסור רחיצה בשלשים הוא משום גזירת חספורה, ולכן נראה שאין להקל בזה. וז"ע. (עג) ב"ח והובא בט"ו. (עד) וכ"כ גם במשאם בנימין והובא בש"ך. (עה) ולדעת קצת רבנותא אסור מדינה כל שלשים אף לזריח מילה וכן אנו נוהגים לאיסור כדלקמן סימן ש"א [ב"ח]. והנה מה שאנו נוהגים איסור בסעודה בריח מילה הוא לא מדינה אלא ממנהגא שאסור ליכנס לשום סעודה שבעולם כשהיא חוץ לבימו וכמבואר ברמ"א בסמך ש"א, ואפ"ה אסור באצלם וזו, וכן כתב הש"ך בשם משאם בנימין ח"ל: "גם אין לאכול חוץ לבימו לא בסעודה מצוה ולא בסעודה מריעות" משמע דאף מה שאסור ממנהגא דהיינו לאכול חוץ לבימו אסור כאן. וכן העמיק בדרך החיים ובחמ"א כלל קס"א ס"ה, ובקיצור שו"ע סי' ר"ג ס"ב. ונע"י עוד בלשון הט"ו סק"ז איך שהעמיק דברי ה"כ. וז"ל דכיון דסעודה אסורה באצלם וזו לא חילקו בין סעודה האסורה מדינה או סעודה האסורה ממנהגא, אצל דבר שאינו אסור אלא ממנהגא אין נוהגין איסור אלא כמה שהזכיר הרמ"א. (עו) וכן מבואר

וי"ל דבאמת היו אלו המתאבלים עמו צריכים להתאבל עד סוף השבועה, רק קולא הוא שהקילו שלא להתאבל רק עד מוצאי שבת, אצל יום משלם השלשים הוא ציוס האחרון של השבועה, ולכן דוקא כשנשלם השבועה בשבת או מותר.

והנה מסתימת דברי הרמ"א משמע דאין חילוק בדבר, ואף כשנגמר השבועה בשבת אסורים לרחוץ בערב שבת, אצל אין זה קושיא על דברי הכתב סופר, דהרמ"א לשיטתו בסמך ח' שכתב בדרכי משה שם דהא דמותר לרחוץ בערב שבת כשיים שלשים חל בשבת, הוא משום

(נח) צענינים אחרים והעיקר כמו שכתבתי וכל זה בשמועה קרובה או שהיה אצל המיתה אצל בשמועה רחוקה

דברי סופרים

שמתאכל עליו אסורים (פו) ברחיצת חמין וחפיפת הראש. ומסיק דצדצרים אלו הולכים אחר המנהג. וכלתם הפנים הציא בשם ספר מענה לשון עוד מנהג לענין שינוי בגדים (פח) וכו"כ בצאר הגולה, והוא, שיש חילוק בין אם המת הוא דור למעלה או דור למטה, והיינו שאם המת הוא (פט) חמין או חמותו או אבי אביו או אבי אמו אינו לובש שום בגדי שבת רק כחונת לבן (י) וכן צע"ף לבן, וכן האשה. אצל אם מת בן בנו או בן בתו לובש כל בגדי שבת חוץ מבגד עליון שיהיה של חול. (זא) ושינוי בשני דינו כמו בן בנו וכו' שלובש כל בגדי שבת חוץ מבגד עליון שיהיה של חול. וכבר נתבאר בשם הש"ך דהולכים צדצרים אלו אחר המנהג. והנה שינוי המנהגים הללו הוא רק לענין שני דברים הללו, שינוי בגדים, ורחיצה, שאיסורם בחוץ שלשים הוא רק ממנהג. אצל חספורת וליכנס לסעודה וכו' שאיסורם מדינא (זב) כולם אסורים בזה. (נח) בענינים אחרים. כתב (ג) בא"ר (סי' קכ"ח ס"ק פ"א) דאע"פ שמבואר בשו"ע או"ח סי' קכ"ח סעיף מ"ג שהאכל אינו נושא את כפיו משום שאינו בשמחה, אצל אותם קרובים פסולי עדות שנריכים להראות קצת אצילות בשבת ראשון [אע"פ שגם הם אינם בשמחה וכמ"ש הפוסקים שאסורים ליכנס לסעודה ולשמחה], (זד) חייבים לישא כפיהם. ונראה דה"ה שאומר הלל בחנוכה, אע"פ שאכל אינו אומר הלל וכמבואר במ"א או"ח סי' קל"א, וכמשנ"ת בסימן שפ"ד בד"ס ס"ק מ"א, אצל

נוהג מעיקר הדין בשלשים, דאע"פ שכתב הרמ"א בסימן שצ"ג שעכשיו נוהגים לשנות מקום כל שלשים וכל י"צ חודש, אצל הרי כתב על זה שאין טעם למנהג זה, ולכן אף שאכלים ממש משנים כל שלשים וכל י"צ חודש, אצל קרובי המת אין צריכים להחמיר בצדצרים שהם חומרא בעלמא. והנה מדברי התרומת הדשן והרמ"א משמע שאין חילוק בין הקרובים שמדינא דגמ' היה חל עליהם הדין של כל המתאכל עליו מתאכל עמו, ובין קרובים שאינם קרובים כל כך, רק שהם בכלל קרובים הפסולים לעדות, כולם נוהגים בחומרות אלו שכתב הרמ"א. אצל בשו"ת משאת בנימין כתב שרק אותן קרובים שמן הדין היו חייבין להתאכל ממש כדאמרין כל שאתה מתאכל עליו אתה מתאכל עמו, אע"ג דהאידנא לא נהיגין הכי באצילות ממש, (פז) מ"מ צריכים להראות אצילות צדצרים הללו שכתב הרמ"א, דהיינו שלא להחליף מבגדי חול לבגדי שבת, (פג) ורק כחונת לבן אין למנוע לכבוד שבת. וגם אין לרחוץ בחמין גם לא לחוץ הראש רק בצונן או במים פושרין גם אין לאכול (פד) חוץ לביתו לא בסעודת מנוה ולא בסעודת מריעות. (פה) אצל אותן הקרובים שמן הדין אין מתאכלים אין להחמיר עליהן ברחיצת חמין וחפיפת הראש ולא בחילוף בגדי שבת כל כך. ודי להם (פו) בצגד העליון של חול ושלא לאכול חוץ לבית. וכתב הש"ך דמדברי תרומת הדשן והרמ"א משמע דאף צאותן קרובים שאין מתאכלים עם מי

עמק דבר

אדרבה משמע מדבריהם שאף אותן שהיו מתאכלים מדינא די להם צגד עליון שיהיה של חול, אצל שאר בגדים מחליפים לכבוד שבת, וכמ"ש הרמ"א שאין משנים קצת מצדדיהם, וכיון שצגד עליון הוא של חול סגי בכך. (פח) ועי' בסמוך דמ"מ יש קצת חילוק בין המנהג שהציא הלחם הפנים והמנהג שכתב בצאר הגולה. ובחכמת אדם כלל קס"א ס"ה כתב דצד צאר הגולה. (פט) וה"ה לענין אשה כשמת חמיה או חמותה או זקניה [באר הגולה]. (ז) ובצאר הגולה כתב שלובש רק כחונת לבן, והאשה עוד צע"ף קטן. (זא) באר הגולה. וכן מבואר בלחם הפנים במחלת דצדצרי במה שהציא בשם מהראש"ש עיי"ש. וראשון בראשון, לא יתכן כלל, דאם אחיו מאביו מתאכל על אחיו מאמו, אינו נרץ להתאכל עמו, דהא אינו פסול לעדות לאחי אחיו. ואם אחיו מאביו מתאכל על אמו, א"כ היא אשת אביו ומתאכל בעל דור שלמעלה [אצל מזד אם אחיו אינו מתאכל שאינו פסול לה לעדות]. (זב) היינו לפי המנהג שכתב התרומת הדשן שהקרובים נוהגים קצת אצילות, והתרומת הדשן נסתפק באיזה דברים נוהג אצילות. והכריע בגדולי אושטריץ. ושאר פוסקים הכריעו לנהוג באופן אחר וכמשנ"ת. (זג) והוצא במ"ב שם בשעה"ס ס"ק קכ"ו. (זד) הנה לדעת המחבר שם שרק בחוץ שבעה אינו נושא כפיו, א"כ פשוט שהקרובים נושאים כפיהם, שהרי מבואר בתרומת הדשן שאצילות הקרובים הוא כדין אצילות דשלשים, אלא שהא"ר כתב כן אף להרמ"א שם שכתב של שלשים על שאר קרובים וכל י"צ חודש על אביו ואמו אינו נושא את כפיו, דמ"מ הקרובים אע"פ שנוהגים קצת אצילות נושאים כפיהם. ונעמו נראה דכיון שאצילות זו היא רק מנהג אין לבטל משום כך ג' מ"ע. ומשמע מדבריו דהאצילות שנוהג מדינא דגמ' מדין כל המתאכל עליו מתאכל עמו, הוא אף לענין זה שאינו נושא כפיו. אך אין זה מוכרח כל כך

ולא דמי למה שאסרו האחרונים באצילות זו ליכנס לשום סעודה חוץ לביתו, אף דבאצל עצמו יש מחירין ורק מנהג האשכנזים הוא לאסור, כי דבר שנקבע המנהג לאסור הוא כפיסור ודאי אף שיש בו מחלוקת. (פז) ונראה דלדברי המשאם בנימין, כל זה דוקא באופן שהיה מחייב מעיקר הדין להתאכל עמו, דהיינו שהוא באותה העיר, אצל אם הוא צעיר אחרת, דינו כמו הקרובים שמן הדין אין מתאכלים שאין מחמירין עליהם ברחיצת חמין ובחילוף בגדי שבת כל כך. (פג) היתר זה להחליף כחונת לבנה לכבוד שבת מבואר גם בשו"ת מהרש"ל סי' כ"ו, וכתב בזה שני טעמים, חדא, דדוקא בשאר בגדים אין צריך להחליף דלא נראה כ"כ באצילות בשבת כשאנו משנה, דשמא אין לו בגדים אחרים, ואף אם יש לו מ"מ אין נראה כ"כ לאצילות. אצל כחונת לבן עני שבישראל שאין לו כחונת לבן בשבת, א"כ אם אינו משנה נראה באצילות. ועוד טעם להיתר "שהכחונת אינו בכלל שינוי בגדים כי הוא משום זיעה בעלמא ופעמים אפילו באמצע השבוע לובשים כחונת מכוסת שנתמלא זיעה בפרט בארצנו לכן אין זה קרוי שינוי בגדים שאינו כ"כ לכבוד שבת". (פד) אצל צדימו מותר סעודת מנוה ולא סעודת מריעות וכמבואר בסימן שצ"א. (פה) וטעם החילוק נראה, דהקרובים שמתאכלין עליו, כיון דמעיקר הדין נוהגים באצילות גמורה דשבעה ושלשים, לכן גם האידנא צריכים להראות קצת אצילות דשבעה, ובשבעה אסור ברחיצה מעיקר הדין וכן בחילוף בגדים. אצל הקרובים שאינם מתאכלים עליו, אינם נוהגים אלא כדין אצילות דשלשים וכמ"ש בתרומת הדשן, ולכן אין מחמירין ברחיצה שאינו אסור מעיקר הדין בשלשים אלא ממנהג, וגם לא בחילוף בגדים כל כך. (פו) ר"ל שיחליפו כל בגדיהם מבגדי חול לבגדי שבת ורק הבגד העליון יהיה של חול. ורמז לדבר ולא שמו איש עדי עליו [דעת קדושים]. (פו) אצל לענין החלפת בגדים,

אוצר החכמה

(נט) אין לאבילות זה מקום כלל (ממנה הכל מוצא בחרומה הדשן סימן ר"א) מי שרונה להחמיר על עצמו להתאבל על מי שאינו נריך או ללבוש שחורים על קרובו (ס) אין מוחין בידו (הרא"ש כלל כ'): ז. * אין מתאבלין עם הקרובים שמתאבלים עליהם אלא כשמתאבלים על הקרובה דשאר (סא) כגון בנו ואחיו שמתאבל על בן ובת שלהם (סב) אבל על קרובה דקדושין שלהם כגון שמתה אשת בנו או אשת אחיו או בעל בתו או בעל אחותו אינו מתאבל עליהם: ח. תינוק (סג) כל שלשים יום (סד) ויום שלשים בכלל (סה) אין מתאבלים עליו

דברי סופרים

אמו [דהיינו שגירש את אשתו ומתה] הרי הוא מתאבל עמו. (סב) אבל על קרובה דקדושין שלהם כגון שמתה אשת בנו וכו'. מלכד חמיו וחמותו דאע"פ שהם קרובה דקדושין, נוהג אבילות עם אשתו, וכמשנ"ת לעיל סעיף ו'. וכחצ (ק) בשו"ת חסודה מאהבה ח"א סי' קע"ה (קא) דכ"ש אשת אביו שמתה שריך לנהוג אבילות עם אמו. ודקדוק גדול נקטו הרמב"ם והשו"ע כגון שמתה אשת בנו וכו' והשמיטו אשת אביו ובעל אמו וחמיו וחמותו כי אלו אע"פ שהם מפאת קרובה דקדושין מ"מ מתאבל עליהם (קב) משום שהוא חייב בכבודם. (סג) כל שלשים יום וכו' אין מתאבלין עליו וכו'. דכל שלשים יום ספק נפל הוא (קג) הלכך לגבי אבילות דרבנן הוא הוי ספיקא לקולא [ב"י]. ואיירי הכא דלא קים לן שכלו חדשיו [ש"ך]. וכחצ הגרש"ק בחכמת שלמה (קד) דה"ה שאין אונגין עליו. עוד כתב דדוקא אם מת חוץ שלשים אין אונגין עליו, אבל במת ביום שלשים אע"פ שאין מתאבלים, אבל אונגין עליו עד הקבורה עיי"ש. (סד) ויום שלשים בכלל. (קה) ואפילו לא מת מעצמו אלא נפל מן הגג או אכלו ארי אפילו ביום שלשים וכ"ש קודם שלשים אין מתאבלין עליו [ב"י]. (סה) אין מתאבלים עליו. וכל שכן שאין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליו מתחמי אבילים [טור]. שהרי אפילו אם אינו נפל אין עושין דברים

הקרובים פסולי עדות אע"פ שצריכים להראות קצת אבילות (נה) אין להם לבטל משום מנהג זה אמירת ההלל בחנוכה שהוא חיוב מדינא. ולענין הלל בר"ח ז"ע. ומסתימת הפוסקים משמע דאף בר"ח אומר הלל. (נט) אין לאבילות זה מקום כלל. (נו) ובספר חינוך בית יהודה סי' ז"ו הביא שיש מקומות שנוהגים להראות אבילות אפילו בשמועה רחוקה. וכחצ שאין לנהוג כן. ועוד כתב שאפילו אותן המחייבים להתאבל בשמועה רחוקה אין להם להתאבל באבילות רק לחלוץ מנעלים שעה חדה ושבו אין צריכים לנהוג שום אבילות אפילו בחול וכ"ש בשבת. (ס) אין מוחין בידו. והרשות בידו לעשות כן. ואע"פ דלעיל כתב שכל המחמיר בזה הוא מן המחמירים, (נו) התם היינו כשאנו מתאבל לגמרי אלא בפניו דהוי כלועג לאבלי, אבל כשמתאבל לגמרי בדין אבילות הרשות בידו [ש"ך]. [נה] ועי' עוד בבאר היטב מה שחירץ. וכחצ בכנסת הגדולה (הגה"ט סק"א) דדוקא בדבר הרשות יכול אדם להתאבל כגון שלא להסתפר ושלא לקנף פריניו ולא לעסוק בפרקמטיא, שגם בלא אבילות דברים אלו הם רשות ואין לו חיוב לעשותם, אבל לנהוג אבילות שלא ללמוד תורה ושלא לשמש את אשתו כליל טבילה וכיוצא בדברים אלו שהאדם מנוהה עליהם אינו יכול לנהוג. (סא) כגון בנו וכו' שמתאבל על בן ובת שלהם. (נט) וה"ה כשזנו מתאבל על

עמק דבר

בבית"ל סעיף ו' ד"ה משום כבוד חמיו וכו', שהטעם שמתאבל עם אשתו כשמת חמיו או חמותו שאין זה משום שחייב בכבוד חמיו, אלא משום כבוד אשתו [דהיינו משום שלום בית וכמ"ס הרמב"ן] נריך להראות שמכבד את חמיו וחמותו ולהראות אבילות, עיי"ש, א"כ לימא לדברי בעל חסודה מאהבה, דטעם זה אינו שייך בצעל אמו ולא באשת אביו, וז"ע. (קג) ולדעת הסוברים דאבילות יום ראשון דאורייתא היא דהקילו בספק נפל כתב הרמב"ן במועד קטן דף כ' ע"א ח"ל: "ויו שהקשינו למה הקילו בספק ולדעת נראה בעיני שלא מפני ספק של דבריהם הקילו בזה אלא שכל ספק בן קיימא אין לבו של אדם דוה עליו ולא מיקיים בו ואחרית' כיום מר הילכך אין מתאבלין עליו". וכ"כ בחורם האדם. ובערוך השולחן כאן נדחק בזה ולא ראה את דברי הרמב"ן. גם בשו"ת מקור ברוך סי' ל"א האריך בזה וכחצ הטעם שאין מתאבלים על הספיקות אף ביום הראשון שהוא מן התורה להרמב"ם, דכיון דאבילות נפיק מטומאה ובטומאה קיימ"ל לה יעמא ולא על הספק, ה"י אבילות הוא רק על הודאי ולא על הספק, ועיי"ש. (קד) אע"ג דאנינות דאורייתא, מ"מ בספק נפל אין לבו דוה עליו עיי"ש. (קה) ואע"פ

די"ל שהא"ר לא בא לחדש אלא במה שנוגע למעשה והיום אין נוהגים אלא במנהג של פסולי עדות. (נה) כן נראה לפמשנ"ת לעיל ס"ק ז"ד בטעמו של הא"ר. (נו) ובגליון מהרש"א כאן הביא דבריו בקיצור וגם ציין לדבריו שלא במקום הראוי ויש מקום לטעות בדבריו בכוונת דברי החינוך בית יהודה ויש ט"ס בחצ"י שהביא מעשה דר' חייא אחיא ליה שמועה קרובה והוא ט"ס דמוכה מחור הענין וז"ל שמועה רחוקה וכמבואר בגמ' שהיה שמועה רחוקה. (נו) נראה בביאור דבריו, דדוקא כשמתאבל לכבוד האבילים היו לועג לאבלי, אבל כשמתאבל לכבוד המת, מותר. ובזה א"ש מה שכתב הרמ"א דין זה לאחר שהביא המנהג שכל קרובי המת מראים קצת אבילות ובארו לעיל שאבילות זו היא לכבוד המת ולא לכבוד האבילים, ולאחר שביאר הרמ"א מהו החיוב מזה המנהג, כתב דהרואה להחמיר להתאבל אפילו אבילות גמורה רשאי כיון שעושה כן לכבוד המת ולא לכבוד האבלי. (נה) ובארו דבריו לעיל ס"ק מ"ו. (נט) רמב"ם פ"ז ה"ד. (ק) והוצא בפתיח חסודה סק"ג. (קא) דאם משום כבוד חמיו וחמותו דאינו אלא סמך בעלמא מראין אבילות, מכ"ש כבוד אשת אביו שהוא מן התורה ואת אבין [שם]. (קב) לפמש"כ

בירור הלכה

* אין מתאבלים עם הקרובים שמתאבלים עליהם אלא כשמתאבלים על הקרובה דשאר וכו'. מקור דין זה הוא מדברי

(סו) אפילו גמרו שערו וצפרניו. (סז) ומשם ואילך מתאבל עליו (סח) אלא אם כן נודע שהוא בן ח'. ואי קים ליה ביה שכלו לו (סט) חדשיו (ע) כגון שבעל ופירש ונולד חי

דברי סופרים

נפל הוא, ומה שנולד לשמונה חדשים, בן ו' הוא ונשתהה עד שמונה. אבל (קי) המחזר פסק באבלות לקולא דדברי הרמב"ם שאין צריך להתאבל עליו. והנה מדברי המחזר משמע להדיא דהא דנולד לשמונה חדשים אין מתאבלים עליו אפילו מת אחר שלשים, היינו אפילו גמרו שערו וצפרניו. וכן משמע מסתימת לשון הרמב"ם. אבל מדברי המגיד משנה דקדק הב"ם דבגמרו שערו וצפרניו מודה הרמב"ם דמתאבלין עליו. ומ"מ מסיק דלענין הלכה כיון דפשט דברי הרמב"ם משמען שאין מתאבלין אפילו גמרו שערו וצפרניו אין להחמיר. עוד כתב הב"ם דהא דסובר הרמב"ם שאפילו גמרו שערו וצפרניו אין מתאבלין עליו היינו דוקא (קיא) כשודאי הוא בן ח', אבל אם יש ספק שמה הוא בן ו', השתא ודאי כיון דמת (קיג) לאחר שלשים וגמרו שערו וצפרניו, מודה הרמב"ם דחייב להתאבל עליו. (סט) חדשיו. ובעינן חדשים של שלשים יום ולא כפי חדשי השנה. כ"כ בחפארת למשה על פי המבואר ברמ"א אהע"ז סי' קנ"ו סעיף ד' בשם הרשב"ץ. עיי"ש. אבל בשו"ת מעיל גדקה סי' ה' העלה (קיג) שאף אם לא היו ט' חדשים של שלשים יום אלא ט' חדשי הלכנה מתאבלים עליו. (ע) כגון שבעל ופירש. (קד) שבה עליה סמוך לטבילתה ושוב פירש ולא דר עמה עד חודש ימים

הללו כשמת חוץ שלשים וכדנסמוך [נ"י]. (סו) אפילו גמרו שערו וצפרניו. אע"ג דלענין מילה נשתהה כמכין אסימני שערות וצפרניו כמבואר באו"ח סי' של"א, י"ל דדוקא לענין מילה מקילין דממה נפשך אי בר קיימא הוא מזה קעניד ואי לאו בר קיימא הוא הו' ליה כמחתך בשר בעלמא, משא"כ כאן לענין אבלות כיון דלאו ודאי בר קיימא הוא בדגמרו שערו וצפרניו אין מתאבלין עליו [פרישה]. (סז) ומשם ואילך מתאבל עליו. לדעת הרמ"א באבן העזר סי' קנ"ו ס"ד (קו) היינו אם נגמרו שערו וצפרניו [תפארת למשה]. וכתב (קו) בשו"ת חתם סופר סי' שמ"ג דשלשים יום הללו אין צריך שיהיו מעת לעת וכגון אם נולד ביום בסוף היום, והגיע יום ל"א ומת בתחלת הלילה, שאין כאן שלשים יום מעת לעת, אפ"ה מתאבלין עליו. ונעריך שי כתב דנענין לכל הפחות שיעברו כ"ט יום וי"ב שעות ותש"ג חלקים, וכתב דאפשר שגם החתם סופר מודה לזה. אבל (קח) ניד שאול כתב דנענין שלשים יום מעת לעת. (סח) אלא אם כן נודע שהוא בן ח'. ר"ל שנולד לשמונה חדשים, (קט) שאז אין מתאבלים עליו אפילו מת לאחר שלשים. והנה דין זה הוא מדברי הרמב"ם אבל הרמב"ן ומהר"ם מרוטנבורג והטור חולקים וסוברים דכיון דחי שלשים יום לאו

עמק דבר

מסמרות בספרא זו עיי"ש. (קיא) כגון שבעל ופירש עד שמונה חדשים. (קיג) אבל מת חוץ שלשים אינו מתאבל עליו. ומת ביום שלשים ימים כמו חוץ שלשים וכמו שכתב הש"ך עיי"ש. (קיג) וטעמו, כי הנה נעיקר הדין אם צריך ט' חדשים שלמים נחלקו הרמב"ן והרמב"ם דלהרמב"ם צריך ט' חדשים שלמים, ולהרמב"ן סגי בנ' חדשים מקוטעים וכמו שיבאר בסמוך ד"ס ס"ק ע"א, והנה מסתימת דברי הרמב"ם בכל מקום שכתב סתם ט' חדשים ולא כתב שיהיו בני שלשים יום משמע דפליג על הרשב"ץ דסתם חדשים הם חדשי הלכנה [עיי"ש שהאריך בזה], א"כ אף דלענין אבל מקילין בדעת הרמב"ם דצריך ט' חדשים שלמים, ובפחות מכאן אין מתאבלים אין לנו להקל יותר ולצרף גם דעת הרשב"ץ דנענין חדשים של שלשים יום, דאין לנו ראייה שעלה על דעת אחד מהם להקל בכה"ג, דהרשב"ץ אפשר שסובר בהרמב"ן שאין צריך ט' שלמים, והרמב"ם הרי סובר דאין צריך חדשים של שלשים יום, ולא אמרינן הלכה כדברי המיקל באבל אלא בדעת המפורש באחד מן הפוסקים בהדיא, אבל להרכיב הרכבה ולהקל לא אמרינן ועיי"ש עוד. (קד) אור זרוע. אלא שאח"כ הביא בשם רשב"א שמפרש באופן שפירש לגמרי ממנה עד שנולד, ואפשר דלאו דוקא קאמר דודאי סגי בהוכר עוצרה, וכן פסק בשולחן

שהחוס' בפרק החולץ דף ל"ו ב' ד"ה מת, כתבו דאפשר דנפול מן הגג ביום שלשים מתאבלים עליו, אין לסמוך על זה, שהחוספות לא כתבו כן אלא בדרך שמה, ואפילו היו כותבין אותו בדרך ודאי לא היה חיישין לה במקום שכל הפוסקים חולקים עליהם באבלות דרבנן [נ"י והביאו בחפארת למשה]. (קו) ועי' דעת מורה שיש חולקים בזה ומ"מ כתב דלדינא אם הדבר ברור שלא גמרו שערו וצפרניו המיקל שלא להתאבל לא הפסיד. אבל אם ספק אם גמרו יש להחמיר. (קו) והוצא בפ"ת סק"ת, וכן פסק בערוך השולחן. (קח) וכפל דבריו בשו"ת שו"ת חנינא ח"ג סי' י"ח, ועי' בדעת קדושים. ועי' שדי חמד אות ס"ה. (קט) ובשו"ת מקור ברוך סי' ל"א הקשה דלכאורה אינה גבול יש לדבר, וכי לעולם לא יתאבל עליו. ובנסתה הגדולה כתב בשם מהרע"י דזו אינה קושא דהיינו דוקא בזמן שיכולים לומר שהוא נפל. (קי) ובשו"ת מהר"ם מלובלין סי' ס"ז ס"ל שיש להורות כדברי הרמב"ן והטור. [גם בחפארת למשה העמיק דברי הרמב"ן והטור ומהר"ם מרוטנבורג. ומשמע דס"ל שיש לחוש לדבריהם]. ומ"מ כתב מהר"ם שם דאם המיעוק היה חולה והיה מתענה והולך הדברים מוכיחין שלא היה בר קיימא ואף להרמב"ן אין מתאבלין עליו אף שחי יותר משלשים יום. ומ"מ לא קבע

בירור הלכה

ובין היא אינה מתאבלת עמו על שאר קרוביו, אבל הרמב"ן סובר דדוקא הוא אינו מתאבל עמה כשמתו קרוביה, אבל היא מתאבלת עמו על כל קרוביו. וכן נראה דעת הגר"א. אמנם גם הרמב"ן הסכים לדברי הרמב"ם שאין מתאבל עמו בקורבה דקידושין, כי אף שהיא מתאבלת עמו, לכבוד בעלה החמירו יותר משאר קרובים וכמ"ש הרמב"ן, אבל כיון שהוא אינו מתאבל עמה על קרוביה מוכח דבקורבה דקידושין אין מתאבל עמו.

הרמב"ם פ"ב ה"ה מהלכות אבל, ונראה מדבריו שלמד כן מהא דאמרינן בבבליא והוצא לעיל סעיף ו', חוץ מאשמו שאע"פ שמתאבל עליה אינו מתאבל עמה, וכן היא אינה מתאבלת עמו כשמתו שאר קרוביו. וס"ל להרמב"ם דהטעם בזה הוא משום דהו' קורבה דקידושין, ולכן באותה הלכה שהביא הדין הנ"ל, כתב "וכן יראה לי וכו'" דנענין קורבה דשאר והנה הרמב"ם סובר דבין הוא אינו מתאבל עם אשתו על שאר קרוביה

(עא) לתשעה חרשים גמורים (עב) אפילו (עג) מת (עד) ביום שנולד (עה) מתאבלים
 עליו (ספק בן ט' לראשון (או) בן ז' לאחרון (עו) שניהם (עז) מתאבלים עליו) (מרחי הלכות אכלות
 והגהות מיימוני פ"א וז"ל בשם המוספות): ז. יש מי שאומר דתאומים שמת אחד מהם תוך
 שלשים יום (עח) והשני חי ומת אחר שלשים יום אין מתאבלין עליו: י. ער

דברי סופרים

ראוי ששניהם יתאבלו עליו דודאי אינו כי אם בן אחד מהם, ולכן
 אמרו שיתאבלו האחרון מאחר שאמו של ספק תחתיו כשנולד
 ומיחזי כבנו. ומ"מ פסק לדינא כהמוס'. עיי"ש בב"י. וכתב
 (קט) הגאון בעל פמ"ג בספר חיצת גומא דהא דשניהם
 מתאבלים עליו היינו דוקא כששניהם קיימים דגנאי הוא,
 (קכ) אבל אם מת אחד אין השני חייב להתאבל, דאין גנאי דתולין
 שהיה של השני ובמדי דרבנן ספיקא לקולא. ונערך שי נסתפק
 אם אחד נרץ בלא"ה להתאבל על קרוב אחר, דיתלה בו השני גם
 ספק זה כיון דלא מקלקל ליה. עוד כתב בפ"ת בשם האחרונים
 דהא דשניהם מתאבלים עליו היינו דוקא היכא שאמו הייתה
 לפנינו כשמלאו לה שלשה חדשים [מזמן שנתגרשה מהראשון] ולא
 ניכר עובדה (קכא) דבכה"ג איתרע רובא של רוב נשים יולדות
 לט', אבל היכא דלא הייתה בפנינו עד אחר שלשה חדשים דנשואי
 שני תלינן דנתעברה מהראשון והוא בן תשעה כדרך רוב נשים
 הנולדים ומתאבלי רק על הראשון, אבל לענין ירושה אין הולכים
 בממון אחר הרוב, עיי"ש. (עז) מתאבלים. (קכב) וכן אוננין
 עליו. והנה כשהוא ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, יש גם
 ספק לענין מי הם אחיו, בני הראשון או בני השני, וכתב
 מהריק"ש שגם האחים שניהם מתאבלין ואוננין עליו עיי"ש.
 (עח) והשני חי ומת אחר שלשים יום אין מתאבלין
 עליו. שכיון שהראשון היה נפל מסתמא גם השני נפל הוא
 (קכג) [אע"פ שחי יותר משלשים יום] [לבוש]. וכן דעת
 (קכד) מהר"ם מלובלין במשנה ס' ס"ו. (קכה) [והנה הלבוש
 הוסיף דהא דאין מתאבלי על השני, היינו דוקא אם היה חולה
 וחלוש (קכו) דסתם תאומים מרגישינן בהם שהם חלושי הטבע
 וחולים עד שנוטים למות, ומת אחד מהם (קכז) תוך שלשים

ולסוף ז' חדשים מציאה שניה הוכר עובדה הרי הדבר ידוע
 שמשעת ציאה ראשונה נתעברה והוכר לג' חדשים כמשפטו,
 וכ"ש אם לא צא עליה רק פעם אחת. (עא) לתשעה
 חדשים גמורים. ר"ל לתשעה חדשים שלמים, אבל נולד
 למקוטעין לא. כן היא דעת הרמב"ם. והרמב"ן כתב דאפילו
 בנוול לתשעה מקוטעין לאו נפל הוא ומתאבלין עליו. וכן פסק
 הטור. אך לענין הלכה (קטו) נקטינן כדברי המיקל באלל [ב"י].
 וכתב הפרישה דלכאורה נראה דה"ה אם נולד בחודש השביעי,
 דמיקרי ג"כ נולד למקוטעים ויכול לחיות, ואפילו למאן דס"ל
 דנתשעה בעינן שלמים, יודה בנוול לשבעה מקוטע דהוה ליה
 לכו"ע. מיהו אינו מוכרע ד"ל דבאכלות הקילו והיכא דאיכא שום
 זד לומר דאינו בר קיימא ואיכא ריעותא לפנינו שנוול שלא בזמנו
 אין מתאבלין עליו [אפילו לדעת הרמב"ן והטור דנתשעה
 מקוטעין מתאבלים עליו]. (עב) אפילו מת ביום שנולד
 מתאבלין עליו. (קטז) ואפילו לא גמרו שעריו וצפרניו.
 (עג) מת ביום שנולד. (קח) אבל אם נולד מת ואפילו יא
 מחותך או מקורם אע"פ שכלו לו חדשי הרי זה נפל דאין
 מתאבלין עליהם ולא מתעסקין עמהם. (עד) שנולד.
 (קיא) ואפילו יא ראשו ורובו בחיים וה"ה ראשו לחוד כמ"ש
 בחו"ה ס' תכ"ה. (עה) מתאבלים עליו. אבל אין עומדים
 עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אכלים ומנחות אכלים עד
 אחר שלשים [טור]. (עו) שניהם מתאבלים עליו. אע"פ
 שנתבאר לעיל דספק נפל אין מתאבלין עליו, והכא נמי כלפי כל
 אחד הוא ספק ונימא ספק דרבנן לקולא, שאני הכא דגנאי הדבר
 שלא יתאבלו לא זה ולא זה מאחר שדאי קרוב לאחד ולכן התמירו
 חז"ל בדבר [מוס']. ועי' ב"י שהאור זרוע חולק וס"ל שאין זה

עמק דבר

מהרע"י דו אינה קושיא דהיינו דוקא בזמן שיכולים לומר שהוא נפל
 וכמשנ"ח לעיל ס"ק ק"ע אליבא דהרמב"ם. (קכד) עיי"ש שהעמיק לשון
 הב"י בשינוי ממה שהוא לפנינו ולפי גירסתו מפורש בן בב"י. (קכה) הט"ז
 והאחרונים הביאו דברי הלבוש בהגהתו, ובדפוסים שלנו השמיטו המדפיסים
 הגהה זו, ואינה מצינה צד כל אחד, לכן הארכתי מעט בהעמקת דבריו.
 (קכו) לבוש. (קכז) ומש"כ הג"א רבוא דאפילו מת בסוף שלשים, פירש
 הלבוש ח"ל ואע"פ שהראשון מת בסוף יום השלשים ללידתו ונעשה קרוב לבן
 קיימא, ודי שיפקיע את עצמו מן האכלות ואפ"ה אין מתאבלין על השני שמת
 אחר ל' יום ללידתו ולא אמרינן הואיל ואפילו הראשון היה חי עד סוף יום
 השלשים, השני קרוב לדאי שהוא בן קיימא והוה לן למימר מן הראוי להתאבל
 עליו, אפ"ה אין מתאבלין על השני דלא חשיבנן לדאי בן קיימא הואיל

גבוה ועי' דעת חורה. (קטו) ובתפארת למשה כתב לדברי הרמ"א בנאן
 העור ס' קנ"ו סעיף ד' יש לפסוק כאן בדברי הרמב"ן, וחמה על הרמ"א
 שלא הגיה כלום על דברי המחבר. (קטז) תפארת למשה. (קח) ב"י בשם
 הרמב"ם. ועי' בסמ"מ סעיף ח'. (קיא) מוספות ירושלים.
 (קיט) והוצא כאן ברעק"א ובפתחי תשובה. (קכ) וכתב עוד שהבן הספק
 חייב להתאבל על שניהם אם מתו. ואם אחד מת כשהיה קטן אפשר שאינו
 חייב להתאבל על השני. (קכא) כדאמרינן ציצמות דף ל"ז א' וכן מירץ
 בגליון מהרש"א בסמ"מ סעיף ב'. (קכב) מהריק"ש. ודינו כאונן
 שאינו מברך ומזמן, כי חז"ל חייבו משום גנאי להתאבל באכלות דודאי ולהיות
 אונן ואין זה מספק. (קכג) ובשו"מ מקור ברוך ס' ל"א הקשה דלכאורה
 איזה גבול יש לדבר, וכי לעולם לא יתאבל עליו. ובנפח הגדולה כתב בשם

(עט) רבו שלמדו חכמה

דברי סופרים

ללידתו והשני נשאר חי בחולשתו שמרגישים בו, וחי כך עד אחר שלשים יום מיום לידתם (קכח) והוא חוץ השלשים יום ממימת הראשון ואח"כ מת מחוץ אותו החולי אין מתאבלין עליו כלל על השני דאמרינן דמסתמא הוא ג"כ נפל, (קכט) אבל אם היה השני בריא (קל) אפילו הכי אחר שלשים יום ממימת הראשון פשיטא שמתאבלין עליו כמו על אחר, הואיל והוחזק בעצמו לבן קיימא אחר מימת הראשון (קלא) אבל מדברי השו"ע משמע דאפילו צריא אין מתאבלין עליו, וכחצו צו"מ מקור ברך סי' ל"א (קלג) שצדור לו דאף להלבוש והצ"י אם המשיך השני לחיות שלשים יום אחר מימת הראשון מתאבלין עליו. אבל הצ"ח כתב שדברי הלבוש הם הוראת טעות, דאם השני גמרו שעריו ופירניו וחי לאחר שלשים ימים מהיכא תיתי שיהא נפל, (קלג) ופשיטא דמתאבלין עליו. [קלד] ודוקא כשנולדו לט' חדשים אבל נולדו לשמונה חדשים אין מתאבלין גם על השני. ודברי השו"ע יש ט"ס וצריך למחוק חיבת ומת, וכן הוא צאור זרוע שהוא מקור דברי השו"ע, והיינו שהשני חי ולא מת כלל, והנידון כאן הוא על

איתו שמת חוץ שלשים, דסד"א כיון דתאומים הם ואחד חי אחר שלשים ובר קיימא הוא א"כ צודאי גם אותו שמת הוא בר קיימא, ולא נפל הוא, (קלה) וצריך להתאבל אף על הראשון, קמ"ל דליחא, אלא מחזקינן את זה שמת חוץ שלשים בנפל ואין מתאבלין עליו (קלו) ואפילו מת ביום שלשים אין מתאבלין עליו, (קלז) שאע"פ שזה אינו נפל מ"מ האחר היה נפל. (קלח) וכן הסכימו הט"ז והש"ך. והנה דין זה שכתב המחבר הוא מדברי הגהות אשר"י (קלט) אבל דעת מהר"ם מרוטנבורג [שהוצא בט"ז סי' שצ"ז] דאף על הראשון מתאבלין, כי אין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת נפלים, וכיון שאחד חי יותר משלשים ואינו נפל, גם השני אינו נפל. אלא שאם מת האחד ביום שנולד, ואז לא ידעו עדיין שאחיו יהיה שלשים יום, ולא התאבלו עליו, ולאחר שלשים נודע למפרע שלא היה נפל, בזה כתב מהר"ם מרוטנבורג שאין צריך להתאבל עליו דהיינו כשמועה רחוקה עי"ש. (עט) רבו. דוקא רבו מוצהק שרוב חכמתו ממנו (קמ) כן מפורש בסימן רמ"ז סעיף ל', ועי"ש ברמ"א מהו רוב

דבר

עמק דבר

וצראשון ענינו ראו שלא היה בן קיימא וספק כל דהוא פוטר מן האבלות הואיל ואבילות דרבנן הוא ספיקא דרבנן לקולא. (קכח) ומצואר מדבריו שאם השני חי עד שלשים יום אחר מימת הראשון אע"פ שהיה כל איתו זמן חולה ומת מחוץ חליו, מתאבלין עליו. ועי' בסמוך מש"כ בשם שו"מ מקור ברך. (קכט) כל זה מצואר בלבוש. (קל) מלשון זה משמע שאם לא הכריא ומת מחוץ חליו אפילו מת אחר שלשים למימת הראשון אין מתאבלין עליו, אבל בסוף דברי הלבוש מצואר דאף אם לא הכריא לבסוף מתאבלין עליו, שו"ל: "אבל אם היה השני בריא והוחזק בפני עצמו שהיה בן קיימא והיינו שחי שלשים יום אחר מימת הראשון מתאבלין עליו". מצואר מזה שכל שחי שלשים יום אחר מימת הראשון קורא לו הלבוש הכריא, וצ"ע. (קלא) שו"מ מקור ברך סי' ל"א. (קלג) וכבר נבאר לעיל שכן מפורש בלבוש עצמו וכן הביא בשמו צו"מ עבודת הגרשוני סימן מ"ה. (קלג) וצו"מ מקור ברך שם פירש דברי הגהות אשר"י בדרך חדשה, וז"ל: והכי פירשו דתאומים שמת אחד מהם חוץ שלשים יום, והשני חי עדיין אחר שלשים יום ממימת הראשון, אין מתאבלין עליו על זה השני אם מת, אפילו אם מת בסוף שלשים אחר מימת הראשון, ולא נימא דמה שאמרו יום שלשים כלפני שלשים היינו דוקא בתי שלא חי רק שלשים יום, אבל זה שחי יותר משלשים יום, דנהי דחשבינן שלשים יום שלו ממימת הראשון, אבל עם כל זה יום שלשים יחא כאחר שלשים יום ויחאבל עליו, קמ"ל דמאחר שהם תאומים ממילא כשמת האחר חוץ שלשים יום גם השני כמוהו ואפילו חי אח"כ שלשים יום ומת אין מתאבלין עליו אא"כ חי יותר משלשים יום" עכ"ל. והגרע"א כתב "ודבריו רחוקים ממני". ובלא"ה צאור זרוע מפורש להדיא שלא כדבריו. (קלד) שו"מ עבודת הגרשוני סי' מ"ה [והוצא בגליון מהרש"א] והיינו אפילו לדעת הרמב"ן והטור שסוברים שנולד לח' חדשים ומת אחר שלשים יום מתאבלין עליו וכמשנ"ת ד"ס ס"ק ס"ח, כאן אין מתאבלין עליו, דכיון שיש כ"כ ריעותא שנולדו לח' חדשים וגם אחיו מת חוץ שלשים, אמרינן נפל הוא ולא אמרינן בן ו' הוא ואשתהיה. (קלה) הלבוש בהגהות הקשה איך ס"ד שיתאבל על הראשון, הרי דאי בשעה שמת אין מתאבלין עליו דהא עדיין לא חי אחיו שלשים יום, וכל זמן שלא עברו שלשים יום אין מתאבלין דלא עדיף

מימת שמת חוץ שלשים שאין מתאבלין עליו, אלא דאי הס"ד הוא שאחר שיעברו שלשים מיום לידתם ויראו שהשני חי יחזרו ויחאבלו על הראשון, וא"כ בשלמא אם אחר השלשים יהיה עדיין חוץ השבעה של הראשון א"ש דס"ד שיצטרך להשלים האבלות שבעה. אבל אם כבר יהיה אחר השבעה אטו יחזרו להתאבל עליו, זה דבר מימה מאד. ומצואר דס"ל להלבוש דכח"ג אין דין שמועה קרובה דכיון דבשעת המיתה לא היה עליו דין אבלות דאין אדם מנטער על נפל שמת כיון דנדהא נדהא, אבל קשה דכיון דמצואר מדבריו שאם הוא עדיין חוץ שבעת ימי האבלות מתאבלין עליו, א"כ שפיר קמ"ל הג"א שאפילו מת בסוף השלשים ולאחר יום או יומיים עברו שלשים ואחיו חי אפ"ה אין מתאבלין על הראשון, וזהו באמת עיקר החידוש בדבריו וכדמסיים שאפילו מת בסוף שלשים אין מתאבלין עליו. (קלו) כמפורש בהגהות אשר"י. (קלי) והגרש"ק בחכמת שלמה כתב הטעם שאין מתאבל על הראשון אף שנמצא שלא היה נפל, אלא דכיון דאבלות בלבו דהוה עליו חליא מילחא, וזה עכ"פ בשעת מיתה לא נודע לו אם היה בן קיימא, ולא היה לבו דוה עליו. ולכן גם אנינות אינו נוהג עליו. ובבית מאיר כתב טעם אחר דכיון דבשעת מיתתו נפטרו מאבילות יום ראשון דלוריימא שוב לא חל האבילות דרבנן ואמרינן הואיל ואידיה אידיה [ועי"ש מה שהקשה על זה]. ולא ראו דברי האור זרוע בפנים. (קלח) והנה צו"מ מקור ברך סי' ל"א כתב דאף דצריך להחמיר בזה מ"מ הוזהר להקל יש לו עמוד נכון לישען עליו הצ"י והלבוש. אבל הגרע"א בגליון כאן כתב דכיון שצאור זרוע מפורש דלא כהלבוש ודלא כהגירסא שלפנינו צ"ל, אין להקל בזה. ובהגהות אמרי ברך הראה פנים לדברי הלבוש [דאפילו אם נאמר שהאור זרוע לא נמכוון בדברי הלבוש, אבל יש מקום לפסוק בדברי הלבוש מזד אחר] והוא על פי מה שפסק המחבר לעיל בהרמב"ם שאם נולד לשמונה חדשים אע"פ שחי שלשים יום אינו מתאבל עליו, וא"כ ה"ה הכא ס"ל להלבוש דכיון שהראשון נפל גם הוא נפל אע"פ שחי שלשים יום. ואין מתאבלין עליו. וא"כ יש מקום להקל ולסמוך על סדרת הלבוש, וצ"ע. גם צו"מ עבודת הגרשוני סי' מ"ה כתב שיש להורות בדברי מהר"ם מלובלין [ולבוש] כי הלכה בדברי המיקל באבל עי"ש, וצ"ע. (קלט) תפארת למשה. (קמ) ובשולחן גבוה כתב דאפילו

(פ) נוהג דיני אנינות אלא שמברך ומזמן. ומתאבל עליו בחליצת סנדל וכל דיני אבלות יום אחד: (וכתב הנ"י בשם רבי שמחה שנירין לשנות מקומו בבית הכנסת. (פא) מיהו במקל היום סגי): יא. נשיא (פב) אף על פי שהכל מיטמאין לו (פג) אין מתאבלין עליו: הגה י"א דאין מתאבלין (פד) על בן הראשון או בן הבכור שמת לאדם (כל בן ורבי"ש וכו' הביאו מי שנהג כך והם כתבו שהוא טעות) והמנהג הוא מנהג טעות אלא חייבים להתאבל עליהם. ומ"מ נשמרננו המנהג בעירנו (פה) שאין אב ואם הולכין (פו) אחר בניהם הראשון לבית הקברות. * יש אומרים בשעת הדבר

דברי סופרים

חכמתו ממנו. (פ) נוהג דיני אנינות. (קמא) שאסור לו לאכול בשר ולשתות יין כל זמן שמוטל לפניו (קמב) והיינו עד קבורה. (קמג) ונכון להם שלא לשתות יין ולא לאכול בשר כל היום אפילו לאחר קבורה. וכתב בשבט יהודה סי' שמ"א דדוקא בחול לא יאכל אחר קבורה אבל ביו"ט אף כשקוצרים אותו מותר אחר קבורה. (פא) מיהו במקצת היום סגי. קאי על מה שכתב המחבר שמתאבל עליו יום אחד ועל זה כתב דמקצת היום ככולו. וכמפורש בסמ"ק סעיף כ"ה. וכן בנ"י כאן. (פב) אע"פ שהכל מיטמאין לו. ר"ל (קמד) שאפילו אינו מת מנוה הכל מיטמאין לו, אפילו כהן, מ"מ אין מתאבלין עליו (קמה) כי מה שמיטמאין לו זה משום כבודו אבל אין מתאבלין עליו. וכתב הבית הלל דלפי"ז משמע דברנו שכתב בסעיף י' שמתאבל עליו כ"ש שמיטמא לו. אבל הטור כתב דלרבו אינו מיטמא אם יש לו כשיעור. וכן דעת (קמו) הב"י (קמו) והב"ח ולפי"ז כיון שאין כהן מטמא לרבו גם אין מתאבלים עליו. ובסימן

שמ"א כתב עוד הבית הלל דמדברי הטור שם משמע שגם מה שנוהג אנינות על רבו חלוי במה שמיטמא לו, וא"כ כיון (קמח) דהאידנא נוהגים שאין מיטמא לרבו, גם אנינות אינו נריך לנהוג. ומ"מ ראוי לנהוג אנינות ואבלות וכמשנ"ת לעיל סעיף י', עיי"ש. (פג) אין מתאבלין עליו. (קמט) אבל אונגין עליו. והרמב"ן (קנ) נסתפק דלולי אף מתאבלין עליו. והטור והמחבר כתבו דין זה בפשיטות כיון דקיימ"ל הלכה דדברי המיקל באבל לא רצו להחמיר ולהניח הדבר בספק [שולחן גבוה]. (פד) על בן הראשון או בן הבכור. ובכבוד נותנים טעם כיון שהוא קדוש לה' אין ראוי להתאבל עליו שאינו שלו [לבוש]. (פה) שאין אב ואם הולכין וכו'. (קנא) והאבלות חלה עליהם כשיחזרו ויאמרו להם שנקבר, וכמבואר בסמוך סימן שע"ה סעיף ב', ששקוצרים אותו בעירו, אף אלו שלא הלכו לבית הקברות (קנב) לא חל עליהם אכלות עד שיאמרו להם שנקבר. (פו) אחר בניהם הראשון. אבל על בניהם השני

עמק דבר

(קמו) ואע"פ שכתב ליישב דברי רבינו חיים כהן שאמר שאילו היה כשנפטר ר"ת היה מטמא לו, דס"ל שגדול הדור דינו כנשיא, מ"מ כתב שבהגהות מיימון מספקא ליה אם דינו כנשיא וא"כ אין ליטמאות לרבו. (קמו) שכתב דכיון דבהגהות מיימון מספקא ליה אין ליטמא לגדול הדור וכתב שכן נהגו הכל שאין כהן מטמא לרבו. (קמח) משמע דס"ל שבזמן חו"ל היה מיטמא כהן לרבו, ורק בזמן הזה אין מיטמאין, ואולי טעמו דבזמן חו"ל לכו"ע רבו כנשיא. רק בדורות שאח"כ נסתפק בהגהות מיימוןיות אי רבו כנשיא, וכ"ש בדורותינו שאין רבו כנשיא. (קמט) ב"י בשם הכל בו, וכ"כ להדיא הרמב"ם פ"ג ה"י. (קנ) שאמר שהביא דברי הראב"ד שאין מתאבלין כתב וי"ע, כלומר דלמא גם אכלות מתאבלין [בדברי יוסף]. (קנא) בית הלל סי' שע"ה סק"א. (קנב) דהכא היה מקום לומר דאף באותה העיר הוי יאוש כשאין הולכים דהא הטעם שאין הולכים משום שחוששים שאינו חוצה שלהם

למד ממנו דבר אחד חייב באנינות ואכלות, ונעלם ממנו ההיא דסימן רמ"ב, וי"ע. (קמא) כן לשון הרמ"א בסימן שמ"א סעיף א'. וכתב כן בשם י"א וכתב שם הש"ך שהמחבר כאן כתב כן בסתם. ולשון המחבר בסימן רמ"ב סעיף כ"ו מי שרבו מת מוטל לפניו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין כדין מי שמתו מוטל לפניו. (קמב) כמ"ש בהגהות אשר"י. (קמג) הט"ז סק"ה כתב בשם מהרש"ל ח"ל "ונכון להם שלא לשתות ולא לאכול בשר כל היום עד לאחר קבורה. מא"ז". וכך העמיק דבריו בבאר היטב. ופשוט שהוא ט"ס וי"ל אף לאחר קבורה. דמובח ממה שכתב "כל היום" וכן הוא להדיא בהגהות אשר"י בתחלת דבריו, עיי"ש. (קמד) ב"ח כתב שהמחבר השמיט דין נשיא משום שעכשיו אין לנו נשיא ואין דין זה נוהג בינינו. [גם בשולחן גבוה סק"ז חמה על הב"י שהשמיט דין נשיא ותלמיד לרבו], וכבר חמה עליו הבית הלל והברכי יוסף שנעלם ממנו דברי המחבר כאן שכתב דין נשיא. (קמה) לבוש.

בירור הלכה

עיי"ש ונבש"ת מנחת יצחק ח"א סי' קל"ג סמך על דבריו עיי"ש. ולדבריו נראה פשוט שאין נוהגים בשעת הדבר אכלות בשום דבר וכמבואר בפסקים ביחזקאל שם, שלובשים מנעלים, ואין עוטפין הראש וכו', ודלא כמ"ש בד"ס ס"ק פ"ו בשם האחרונים שנוהג במקצת דברים. וזמ"מ דבדברים שצבזב ואל תעשה כגון איסור רחיצה וכיוצ"ב מסתבר שנוהגים גם בכה"ג. ולפי"ז כיון שמבואר בפסקו שאין חוללים מנעל, מוכח שחליצת מנעל הוי מחייבי האבל בקום ועשה, וכמבואר ברמב"ן בסוגיא דשמועה רחוקה, וכמ"ש בסימן ש"פ ס"א בביה"ל ד"ה אלו, ואכמ"ל.

* יש אומרים בשעת הדבר אין מתאבלין. בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"א סי' ע"ח ובהגהותיו יד שאל לסימן שע"ה, כתב עוד טעם להא דאין מתאבלין בשעת הדבר, עפ"י מש"כ רש"י ביחזקאל כ"ד כ"ב ח"ל: "לא תנהגו אכלות כי אין מנחמין לכם שאין בהם אחד שלא יהיה אבל, ואין אכלות אלא במקום מנחמים" וה"נ בשעת הדבר שיש כמעט בכל בית אכלות, וגם שהמנחמין יראים ללכת אל בית אחר פן מדבקנו הרעה, בודאי לא שייך אכלות שרחוק ממנו מנחם. ועפ"י"ז כתב בתשובה שם דאפילו עבר הדבר מוקד שלשים אין נריך להשלים כיון דבשעת האכלות היה פטור ודינו כדין קטן,

(פז) אין מתחילין (פח) משום ציעתותא (תשובה מהר"ל סימן נ') (פט) ושמעתי (צ) קלח נהגו כן:

שעה אימתי מתחיל האבילות ולמי שמפנין מקבר לקבר. ובו י"א סעיפים

א. (א) מאימתי חל האבילות

דברי סופרים

אך אם אירע רגל צינחיים הרגל מפסיקו אע"פ שלא נהג אבילות כלל [ש"ת חת"ם סי' שמ"ב]. ולפי מה (קסא) שהסכימו הרבה אחרונים וכן פסק במ"ב, דציולדת כיון שנוהגת אבילות בקלח דברים אין צריכה להשלים וכמו שיבאר בסימן שצ"ו בד"ס סק"א, ה"נ כיון שנתבאר בס"ק פ"ו דאף בשעת הדבר נהג אבילות בקלח דברים, לכן אף אם עבר הזמן חוץ שלשים אינו צריך להשלים. ועי' ביה"ל ד"ה יש אומרים.

(א) מאימתי חל האבילות משנקבר וכו'. לאפוקי משיטת רש"י שאם נתנו אותו לבית הארון וסתמו הכיסוי במסמרים על דעת שלא יפתח עוד הארון אלא יקברו אותו כך עם הארון בקבר מתחיל האבילות משעת סתימת הארון. (א) אמנם אף לשיטת רש"י אם מוציא המת במטה או בארון פחות לבית הקברות וקובר מתו בקרקע או אפילו אם סתמו הארון במסמרים אצל מוליכים אותו ממקום למקום בארון

הולכים אע"פ שהראשון היה נפל וכן נוהגים [ש"ך]. (פז) אין מתאבלין. (קנג) דוקא (קנד) ישיבה על הארץ לא, אבל שאר דיני אבילות כגילוח וכדומה אסור. (קנה) ומ"מ אף לענין ישיבה לארץ ישנה ענין מושבו שאם רגל לישיב על כסא ישב על ספסל. (קנו) וקדיש אומר. (קנו) וכן לענין מלאכה ומשא ומתן שצריך להתנהג בזה כאצל. וידידוק הדין אפשר שאין אומרים אז. ומותר לומר תהלים (קנה) צהרהור. (פח) משום ביעתותא. דכיון שהוא (קנט) שעת ריחא ושעת סכנה (קס) הדמיון פועל בשעת סכנה לפיכך צעי צילותא. (פט) ושמעתי קצת נהגו כן. ובכנסת הגדולה כתב ואנו לא נהגנו כן. וכתב בערוך השולחן ו"ל "וני"ל דכל חולה אף שאין בו סכנה אם האבילות יגרום חוספת חולי אין לו להתאבל". (צ) קצת נהגו כן. ואם עבר הזמן חוץ שלשים יום צריך להתאבל שבעה ושלשים כדין חולה ויולדת שהחלימו חוץ שלשים.

עמק דבר

להקל וכמ"ש שם בסימן שפ"ד בד"ס ס"ק מ"א ואף שבאצל יש אומרים מ"מ בשעת הדבר אין להחמיר. (קנט) ש"ת מהר"ל סי' נ'. (קס) לבוש. (קסא) ואפילו כל השבעה נהגה רק במקלח סג, ודלא כש"מ עי' סי' שצ"ו עמ"ד סק"ד.

(א) רמב"ן. וזוה מיושב רוב הקושיות שהקשו חוס' ושאר ראשונים על

לקברו כי הוא של השי"ת, אפ"ה דעת הבית הלל דלא חשיב יאוש. (קנג) לשון מהרש"ם בשם זכור לאברהם. (קנד) יש"ש ב"ק פ"ו סי' כ"ו. (קנה) דעת קדושים. (קנו) בית לחם יהודה בשם לחם הפנים וולא מלאמי שם. (קנו) דעת קדושים. (קנה) עי' בסימן שפ"ד בד"ס סק"ג שכתבנו בשם מהר"ל דאף צהרהור אסור מ"מ לאצל, ומ"מ לענין תהלים בלא"ה יש

בירור הלכה

הנה ביאר דברי רש"י דלא כהשו"מ דחליי באם יש מנחמים או לא וכמ"ש ביד שאלו דכיון דרחק ממנו מנחם אין אבילות [שאין זה מובן דלדבריה כיון שאין מנחם האבילות יותר גדולה], אלא עיקר הכוונה דאם כולם אכלים ליכא אבילות דהוי צרת רבים שהיא חצי נחמה. ולפי"ו מיושב מה שהקשינו לעיל.

ולפי"ו יתכן דהא דאין אבילות בלא מנחמין זהו דוקא אם כל ישראל אכלים דכנה"ג איירי שם הפסוקים, אבל אם יש דבר במדינה אחת אף שבאותה מדינה כולם אכלים מ"מ שפיר שייך אבילות דאין כאן כל כך צרת רבים כההיא דיוקאאל.

אך אפילו אם נאמר דאף בנה"ג אין אבילות מ"מ צעין שכל אנשי המקום יהיו אכלים [ואו לכל הפחות רובן וכמ"ש בשו"מ ו"ע בזה], אבל כשאין כולם אכלים רק שהמנחמין יראים לילך לנחם פן חדקם הרעה, בזה ודאי איכא אבילות.

ובעיקר דברי הר"מ פלאגי לא ידעתי איך מקום דברי חז"ל שהביא שצרת רבים חצי נחמה, ולכאורה זו דעת האינוס מאמינים, שהרי האומר כן אומר מקרה הוא וכופר בהשגחה, כי המאמין בהשגחה אינו מתנחם בצרת רבים, ו"ע.

ועדיין צ"ע בדברי רש"י, הא בתשעה באב ג"כ כולם אכלים ואין להם מנחם, ואפ"ה נוהגים אבילות.

ובשרי חמד אות י' כתב על דבריו שיש לפקפק מאד בראייתו, גם מש"כ שאף אם עבר הדבר חוץ שלשים אין צריך להשלים, בשו"ת חת"ם סי' שמ"ב כתב להדיא שצריך להשלים, והוצא בפ"ת סי' שצ"ו סק"ג וועי' ד"ס כאן ס"ק נ']. וז"ן גם לדברי האחרונים שהבאנו בד"ס ס"ק פ"ו שנוהג אבילות בקלח דברים, ור"ל שגם מדבריהם מובאר שלא כדבריו וכמשנ"ת.

והנהגה בעיקר דברי רש"י שאין אבילות בלא מנחמים, צ"ע הרי גם כשכולם אכלים יכולים מקלחן לנחם את מקלחן, לא מצעי אחר ג' ימים ראשונים דמותר לנחם מן הבית כדי לנחם אחרים וכמשנ"ת בסימן שצ"ג בד"ס ס"ק ב', אלא אף בג' ימים ראשונים הרי את האכלים שיושבים עמו יכול לנחם וכמש"כ בסימן שצ"ו בעמ"ד ס"ק ס"ח.

עוד צ"ע דלהשואל ומשיב, מי שהיה חולה באופן שאסור להודיע לו על מיתת קרובו, וה"נ מוציאין המנחמים מלפניו וכמבואר בסימן של"ו, דנמא שאין לו מנחמין ואין חל עליו אבילות, ואף כשיצריח חוץ שלשים לא יצטרך להשלים האבילות, ומסתימת הפוסקים משמע דכל חולה צריך להשלים עי' סי' שצ"ו בד"ס ס"ק א'.

וראייתי בשו"ת חיים ביד סי' קכ"ה אות ו' שהביא דברי רש"י הנ"ל בזה"ל: "אבילות ליכא במקום שאין מנחמים היכא דכולם אכלים, רש"י ציחוקאל סי' כ"ד, וזה על דרך שאמרו רז"ל צרת רבים חצי נחמה".